

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

David Seidl

**Válka v Iráku
z hlediska mezinárodního práva**

Bakalářská práce

Praha 2010

Autor práce: **David Seidl**

Vedoucí práce: **JUDr. Miroslav Pulgret**

Datum obhajoby: **2010**

Bibliografický záznam

SEIDL, David. *Válka v Iráku z hlediska mezinárodního práva*.

Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií, 2010. 48 s.

Vedoucí bakalářské práce JUDr. Miroslav Pulgret.

Anotace

Bakalářská práce *Válka v Iráku z hlediska mezinárodního práva* se zabývá otázkou legality války v Iráku (operace Irácká svoboda), z hlediska mezinárodního práva veřejného. Práce detailně zkoumá všechny racionální pokusy o ospravedlnění této války z hlediska mezinárodního práva. Nejprve se zaměřuje na problematiku humanitární intervence a její roli v systému práva po přijetí Charty OSN. Dochází k závěru, že koncept humanitární intervence není slučitelný s všeobecným zákazem použití síly zakotveným v Chartě OSN. Dále se zabývá otázkou, zda lze operaci Irácká svoboda za humanitární intervenci označit. Vytýčená kritéria, která každá humanitární intervence musí naplnit, však válka v Iráku nesplnila, operaci Irácká svoboda tedy za aplikaci institutu humanitární intervence považovat nelze. V další části práce analyzuje doktrínu preemptivní obrany a její slučitelnost s mezinárodním právem. Dochází k závěru, že restriktivně vymezená preemptivní obrana může být slučitelná s mezinárodním právem, opět však dochází k závěru, že válka v Iráku zejména z důvodu absence prvku bezprostřednosti taková kritéria nenaplnuje. V poslední části práce analyzuje problematiku, zda některá z rezolucí Rady bezpečnosti obsahuje explicitní, či implicitní autorizaci k zahájení války v Iráku. Za použití metod právní interpretace, zejména metody subjektivního historického výkladu docházím k závěru, že žádné takové zmocnění v rezolucích Rady bezpečnosti nalézt nelze. Docházím tedy k celkovému závěru, že válka v Iráku byla vedena v rozporu s mezinárodním právem.

Annotation

Diploma thesis War in Iraq in the International Law Perspective deals with the question of legality of the Operation Iraqi Freedom according to international public law. It thoroughly analyses all possible rational justification for the legality of war in Iraq. Firstly it analyses the doctrine of humanitarian intervention and its role in the system of international law after the adoption of the United Nations Charter. It comes to the conclusion that the doctrine of humanitarian intervention is not reconcilable with the universal ban to use the force. Furthermore it analyses criteria, which have to be fulfilled in order to characterize an intervention as a humanitarian one, those criteria have not been met, which leads to the conclusion that the Operation Iraqi Freedom was not a case of humanitarian intervention. Secondly it analyses the doctrine of preemptive self-defense, in order to find out whether this concept could be interpreted as a part of an inherent right of self-defense. Although there is a legal justification for some narrowly defined case of preemptive self-defense, the Operation Iraqi Freedom lacked mainly the aspect of the immanency of threat posed by Iraqi government and therefore cannot be characterized as a legal self-defense . Thirdly it analyses whether there existed an authorization to use the force by an UN resolution, it concludes that such case cannot be made. Therefore the thesis does not find any legal justification, as to why the universal ban to use the force, which is an pivotal aspect of the UN charter, should not be applied in this case. The final conclusion is that the war in Iraq was in violation of the international law.

Klíčová slova

Válka v Iráku, mezinárodní právo, humanitární intervence, preemptivní sebeobrana, operace Irácká svoboda.

Keywords

War in Iraq, International law, humanitarian intervention, preemptive self-defense, Operation Iraqi Freedom.

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval/a samostatně a použil/a jen uvedené prameny a literaturu.
2. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna veřejnosti pro účely výzkumu a studia.

V Praze dne 20.5.2010

David Seidl

Poděkování

Na tomto místě bych chtěl poděkovat vedoucímu mé práce JUDr. Miroslavu Pulgretovi.

Obsah

ÚVOD	8
1. VÁLKA V MEZINÁRODNÍM PRÁVU	10
2. HUMANITÁRNÍ INTERVENCE	12
2.1 HUMANITÁRNÍ INTERVENCE A CHARTA OSN	14
2.1.1 <i>Argumenty nerespektující závaznost Charty OSN</i>	15
2.2. VÁLKA V IRÁKU – HUMANITÁRNÍ INTERVENCE?.....	17
2.2.1 <i>Pouze závažné případy tyranie ospravedlňují humanitární intervenci</i>	18
2.2.2 <i>Oběti tyranie musí souhlasit s intervencí</i>	19
2.2.3 <i>Ospravedlnitelná intervence musí být vedena záměrem na svržení diktátora a jeho režimu</i>	20
2.2.3.1 <i>Okupační režim</i>	22
2.2.4 <i>Proporcionalita zásahu</i>	25
2.2.5 <i>Vyhodnocení naplnění Tesónových kritérií</i>	27
3. SEBEOBRANA V MEZINÁRODNÍM PRÁVU	27
3.1 PREEMPTIVNÍ SEBEOBRANA	29
3.2 PŘÍPAD CAROLINE	31
3.3 PREEMPTIVNÍ OBRANA A CHARTA OSN.....	32
3.4 VÁLKA V IRÁKU – LEGÁLNÍ PREEMPTIVNÍ OBRANA	34
4. OPERACE IRÁCKÁ SVOBODA JAKO NAPLNĚNÍ REZOLUCÍ RADY BEZPEČNOSTI	35
ZÁVĚR.....	40
POUŽITÁ LITERATURA	42
PŘÍLOHA (PROJEKT PRÁCE).....	46

ÚVOD

Tématem této práce je otázka legality války v Iráku, která pod označením operace Irácká svoboda proběhla v roce 2003. Stranami tohoto konfliktu byly mezinárodní „koalice ochotných“ vedená Spojenými státy americkými a Velkou Británií na straně jedné a Iráckou republikou na straně druhé. Válka v Iráku je kontroverzní téma, které by se dalo zpracovat hned z několika aspektů. V rovině právní by jedním z těchto témat například mohla být otázka oprávnění k vedení vojenského konfliktu z hlediska vnitrostátního ústavního práva jednotlivých koaličních států. Moje práce však válku v Iráku analyzuje pouze z hlediska mezinárodního práva. I obor mezinárodního práva je však příliš široký, než aby ho bylo možno v rámci bakalářské práce na tento konflikt aplikovat v plné šíři. Tato bakalářská práce se tak zaměřuje na analýzu operace Irácká svoboda pouze prizmatem oprávněnosti použití vojenské síly z hlediska mezinárodního práva. Struktura mé práce bude determinována strukturou odborné debaty na toto téma. Základním stavebním kamenem mé práce bude tedy popis obecných pravidel použití síly zakotvených v Chartě Organizace spojených národů (dále „OSN“). Charta OSN obsahuje obecný zákaz použití síly, mým úkolem tak bude zjistit, jaké výjimky z tohoto pravidla existují a zda je do jejich režimu možné zařadit i válku v Iráku.

Po popsání obecného režimu zákazu použití síly v současném mezinárodním právu se ve zbývajících třech částech budu věnovat třem argumentačním liniím, jichž obhájci legality války v Iráku využívají. Prvním možným argumentem pro legalitu této války je aplikace doktríny humanitární intervence. Pokusím se zjistit, zda vůbec může být koncept humanitární intervence slučitelný se současným mezinárodním právem, po analýze toho obecného aspektu se pak zaměřím na tezi, že právě válka v Iráku byla jedním z případů humanitární intervence.

Druhý argument, který by potenciálně mohl ospravedlnit válku v Iráku jako legální použití síly, je institut předběžné sebeobrany. Budu se snažit najít odpověď na otázku, zda je z obecného hlediska koncept předběžné sebeobrany slučitelný s mezinárodním právem a zda lze operaci Irácká svoboda označit jako reálnou aplikaci tohoto konceptu.

Ve třetí části mé práce se pak zaměřím na analýzu rezolucí Rady bezpečnosti, která je podle Charty OSN oprávněna použití síly autorizovat. Můj rozbor relevantních rezolucí Rady bezpečnosti pak bude mít za cíl zjistit, zda některá z nich obsahuje explicitní či implicitní autorizaci k použití síly.

Mou snahou bude napsat tematicky konzistentní text, který poměrně důkladně zkoumá tematicky úzce vymezenou oblast. Oproti původnímu záměru, prezentovaném v projektu této práce, jsem se v zájmu vyhnouti se povrchnímu přístupu rozhodl nezpracovat některá, přímo nesouvisející témata, jako obecné limity mezinárodního práva, úvahy *de lege ferenda*. Za účelem prezentace vyváženého výkladu se pokusím dát obdobný prostor argumentaci zastánců i odpůrců války v Iráku. Při řešení složitějších právních otázek se pak budu snažit hledat oporu v textech o právní argumentaci.

1. Válka v mezinárodním právu

Ve středověku a raném novověku byla regulace války v mezinárodním právu ovlivněna doktrínou spravedlivé války. Legalita vedení války byla ovlivňována třemi aspekty. *Ius ad bellum* upravovalo, za jakých okolností je stát oprávněn použít sílu proti jinému státu. *Ius in bello* regulovalo průběh již započaté války a *Ius post bellum* upravovalo způsob ukončování válek a uzavírání mírových dohod.¹ Tato terminologická distinkce v mezinárodním právu přetrvávala. Rozhodnutí použít sílu mohl učinit pouze řádně ustanovený panovník. Takové rozhodnutí také muselo sledovat spravedlivý důvod, který byl determinován křesťanskou etikou, válka musela být až poslední možností řešení konfliktu, dále musela být vedena proporcionálně ke sledovanému cíli s ohledem na ochranu civilistů. V průběhu 17. a 18. století byla doktrína spravedlivé války nahrazena koncepcí pozitivistickou, která chápala rozhodnutí použít sílu jako přirozený důsledek státní suverenity.² Státy měly v tomto systému „*freedom of action*“ a v jejich rozhodování je pozitivní právo neomezovalo. V premoderním systému byla politika států založena na koncepci individuální bezpečnosti, což však nevyklučovalo uzavírání účelových koalic, z hlediska práva sdružených na základě aliančních smluv. Státy v tomto systému spolupráčely ve vojenské oblasti především na svoje vlastní schopnosti.³

Systém individuální bezpečnosti byl ve 20. století nahrazen systémem bezpečnosti kolektivní, který je založen na omezení autonomie států uchýlovat se k unilaterálnímu použití síly, jako řešení mezinárodních sporů. Unilaterální použití síly bylo v tomto moderním systému kolektivní bezpečnosti nahrazeno společnými donucovacími mechanismy („*actio communis*“).⁴ Systém kolektivní bezpečnosti *largo sensu* byl poprvé zřízen ustavením Společnosti národů v roce 1920. Pakt Společnosti národů však ještě zákaz k uchýlování se k použití síly nezakotvil, pouze se omezil na formulování procedurálních náležitostí, po jejichž naplnění bylo použití síly v souladu s mezinárodním právem. Nejvýznamnější z těchto omezení bylo stanovení tříměsíční „*cooling-off period*“, která začala běžet momentem, kdy

¹ Verzijl, J. H. W., *International law in historical perspective*, Volume IX, Alphen an den Rijn: Sijthoof and nordhoof, 1978, str. 10-11

² Henderson, C., *Understanding International law*, Cambridge: Wiley-Blackwell, 2010, str. 14-18

³ Čepelka Č., Šturma P., *Mezinárodní právo veřejné* Praha: Eurolex Bohemia, 2003, str. 622

⁴ Čepelka Č., Šturma P., *Mezinárodní právo veřejné* Praha: Eurolex Bohemia, 2003, str. 658

orgány Společnosti národů prošetřily žádost o povolení použití síly. Během tohoto období bylo použití síly zakázáno.^{5,6} V systému Společnosti národů byl absolutní zákaz použití síly aplikován pouze v případě, že byl daný spor projednán Radou Spojených národů a ta vydala jednomyslné doporučení určitého jednání. Pokud stát, který byl adresátem tohoto doporučení Rady SN, udělené pokyny respektoval, bylo protiprávní na něj zaútočit. Pokus o zakotvení principu obecného odmítnutí války jako prostředku mezinárodních vztahů představoval až Briand-Kelloggův pakt. Notoricky známým problémem toho pokusu byla neschopnost zakotvení efektivního mechanismu vynucování takového zákazu. Někteří autoři (například C. A. Arendt) však zdůrazňují, že Briand-Kelloggův pakt měl vysoký vliv na chování státníků, kteří již pravomoc k použití síly nechápali jako samozřejmé právo každého státu a princip nutnosti mírového řešení mezinárodních sporů považovali za závazný, což později umožnilo tento princip jednoznačně a efektivně právně zakotvit v Chartě OSN.⁷ Ani jedna ze zmiňovaných smluv však nedokázala stanovit skutečně právně závazný a vynutitelný zákaz války, jako prostředku mezinárodních vztahů.⁸

Skutečnou revolucí v oblasti úpravy použití síly bylo až ustanovení systému kolektivní bezpečnosti *stricto sensu*⁹, formou zřízení Organizace spojených národů v roce 1945. Tato revoluce byla zdůvodněna nutností reakce na masivní porušování lidských práv během druhé světové války.¹⁰ Charta OSN v svém článku 2, odstavci 4 jasně stanoví: „Všichni členové se vystříhají ve svých mezinárodních stycích hrozby silou nebo použití síly jak proti územní celistvosti, nebo politické nezávislosti kteréhokoli státu, tak jakýmkoli jiným způsobem neslučitelným s cíli Organizace spojených národů.“ Těmito cíly jsou podle preambule Charty OSN sjednocení států v ochraně světového míru, rozvíjení přátelských vztahů mezi národy a podporování posilování úcty k lidským právům. Kapitola I, Článek 1

⁵ Malanczuk, P., Akehursts modern introduction to international law, London: Routledge, 2004, str. 24

⁶ Čepelka, Č., Šturma P., Mezinárodní právo veřejné Praha: Eurolex Bohemia, 2003, str. 659

⁷ Arendt, C. A., International law and the use of force: beyond the UN Charter paradigm, Arendt, New York: Routledge, 1993, str. 23-24

⁸ Malanczuk, P., Akehursts modern introduction to international law, London: Routledge, 2004, str. 24-25

⁹ Kolektivním systémem *stricto sensu* je míněn systém, ve kterém je použití síly možné až na základě autorizace kolektivního orgánu. Výjimku z tohoto pravidla tvoří právo na sebeobranu.

¹⁰ Malanczuk, P., Akehursts modern introduction to international law, London: Routledge: 2004, str. 27

Charty OSN tyto cíle dále upřesňuje. Článek 2, odstavec 4 tedy z hlediska regulace použití síly v mezinárodních vztazích představuje *lex generalis*. Z tohoto obecného zákazu lze najít v Chartě dvě explicitní výjimky, právo na sebeobranu zakotvené v článku 51¹¹ a použití síly na základě autorizace Radou bezpečnosti OSN zakotvené kapitole VII. Podle článku 39: „*Rada bezpečnosti určí, zda jde o ohrožení míru, jeho porušení nebo útočný čin, a doporučí nebo rozhodne, jaká opatření mají být učiněna podle článků 41¹² a 42¹³, aby byl zachován nebo obnoven mezinárodní mír a bezpečnost.*“ Žádné další výjimky Charta OSN nepřipouští. Jiné, než explicitně dovolené, použití síly tak naráží na kogentní zákaz použití síly upravený ve článku 2, odstavci 4 Charty OSN.

2. Humanitární intervence

Problematika humanitární intervence je v současné době z hlediska reálného použití jednou z nejrelevantnějších otázek mezinárodního práva.¹⁴ I přes prominentní místo, které v debatách odborníků na mezinárodní právo humanitární intervence zaujímá, neexistuje jednoznačný konsenzus na její definici. Adjektivum „humanitární“ v sobě zahrnuje široké spektrum aspektů, týkajících se postavení a práv jednotlivců. Definování tohoto adjektiva je dále ztěžováno absencí jednoznačné shody na pojetí konceptu lidských práv, jejich přesného vymezení a hierarchie.¹⁵ Koncept humanitární intervence je postaven na předpokladu, že

¹¹ *Dojde-li k ozbrojenému útoku proti některému členu Spojených národů, nic v této chartě není na překážku přirozenému právu na individuální nebo kolektivní sebeobranu, dokud Rada bezpečnosti neučiní opatření pro zachování mezinárodního míru a bezpečnosti. Opatření, učiněná členy při výkonu tohoto práva sebeobranu, oznámí se ihned Radě bezpečnosti a nedotýkají se nikterak touto chartou stanovené pravomoci a odpovědnosti Rady bezpečnosti, aby kdykoli podnikla takovou akci, kterou považuje za potřebnou k zachování nebo obnovení mezinárodního míru a bezpečnosti.*

¹² *Aby Rada bezpečnosti svým usnesením dodala účinnosti, může rozhodnouti, jakých opatření, vyjma užití ozbrojené síly, má být použito a může vyzvat členy Spojených národů, aby taková opatření provedli. Mohou mezi nimi být i úplné nebo částečné přerušování hospodářských styků, spojů železničních, námořních, leteckých, poštovních, telegrafních, radiových nebo jiných a přerušování styků diplomatických.*

¹³ *Kdyby Rada bezpečnosti měla za to, že by opatření podle článku 41 nebyla dostatečná, nebo kdyby se nedostatečnými ukázala, může podniknouti takovou akci leteckými, námořními nebo pozemními silami, jaké je třeba, aby byl zachován nebo obnoven mezinárodní mír a bezpečnost. Mezi takovými akcemi mohou být i demonstrace, blokáda a jiné operace leteckými, námořními nebo pozemními silami členů Spojených národů.*

¹⁴ Fixdal, M., Humanitarian intervention and Just War, *Mershol International Studies review* 42, 1998, str. 283

¹⁵ Murphy, S.D., *Humanitarian intervention: the United Nations in an evolving word order*, Philadelphia: University of Philadelphia press:1996, str. 9

každý stát má vůči svým občanům morální závazek dodržování jistého standardu lidských práv. V případě, že v této své esenciální úloze zásadním způsobem selže, je suspendováno jeho právo na bezvýhradnou územní suverenitu a ostatní státy jsou oprávněné poskytování daného standardu vynutit.¹⁶ Pro účely humanitární intervence musí být referenčním rámcem nutně dodržovaného standardu „tvrdé jádro“ lidských práv, které je vnímané jako závazné, bez ohledu na rozdíly, které v odlišných civilizačních okruzích existují. Na tomto univerzalistickém principu je postaven základní dokument kodifikující lidská práva, Všeobecná deklarace lidských práv.¹⁷ V našem případě je Všeobecná deklarace relevantní také proto, že Irák je již od roku 1948 jejím signatářem. Za referenční rámec však nelze považovat kompletní, značně široký, katalog práv, který je ve Všeobecné deklaraci lidských práv zakotvený. Referenční rámec lidských práv musí být, vzhledem k principu proporcionality mezi kolidujícími individuálními právy a právy státu na suverenitu, vymezen restriktivně.¹⁸

Myšlenka státní suverenity je totiž zásadním prvkem moderních dějin¹⁹ a to zejména od uzavření Vestfálského míru v roce 1648.²⁰ Vzhledem k tomu musíme úzce interpretovat nejen soubor takových práv, ale i intenzitu jejich porušení, která právo na humanitární intervenci zakládá.²¹ Vztah kolidujících principů ochrany přirozených práv jednotlivců a státní suverenity však není v průběhu dějin neměnný. Princip suverenity je zvláště ve druhé polovině 20. století oslabován na úkor zvyšujícího se významu principu neporušitelnosti základních lidských práv. Významným zlomovým momentem byl v tomto ohledu holocaust, který změnil náhled mezinárodního společenství na nutnost právní úpravy základních

¹⁶ Murphy, S.D., Humanitarian intervention: the United Nations in an evolving word order, Philadelphia: University of Philadelphia Press, 1996, str. 30

¹⁷ Morsink, J., The Universal Declaration of Human Rights: origin, drafting, and intent, Philadelphia: University of Pennsylvania, 1999, str. 281

¹⁸ Situaci nám však z hlediska stanovení referenčního rámce usnadňuje fakt, že Režim Saddáma Husajna porušoval to nejzákladnější právo, kterým je právo na život, svobodu a osobní bezpečnost, které je zakotveno v článku 3 Všeobecné deklarace lidských práv.

¹⁹ Murphy, S.D., Humanitarian intervention: the United Nations in an evolving word order, Philadelphia: University of Philadelphia Press: 1996, str. 23

²⁰ Murphy, S.D., Humanitarian intervention: the United Nations in an evolving word order, Philadelphia: University of Philadelphia Press: 1996, str. 29

²¹ Murphy S.D., Humanitarian intervention: the United Nations in an evolving word order, Philadelphia: University of Philadelphia Press: 1996, str. 30

lidských práv a vedl k přijetí již zmíněné Všeobecné deklarace lidských práv.²² Jednoznačný však není ani termín „intervence“. Zasažení do sféry jiného státu ve formě veřejného odsouzení, ekonomického embarga, či přerušení diplomatických styků lze bez pochyby označit za intervenci *largo sensu*. V souvislosti s humanitární intervencí však bývá pojem „intervence“ chápán jako hrozba použití, či spíše pouze realizované použití síly.²³ Pro účely této práce tedy definuji humanitární intervenci jako použití síly státem A proti státu B za účelem zastavení činností, které směřují k potlačení základních lidských práv.

2.1 Humanitární intervence a Charta OSN

Jak jsem již konstatoval výše, Charta OSN výjimku ze zákazu použití síly explicitně uděluje pouze aktu sebeobrany a aktu exekuce rezolucí Rady bezpečnosti. O humanitární intervenci se text Charty vůbec nezmiňuje. Lze však nalézt v Chartě výjimku implicitní? Článek 2, odstavec 4 stanoví: *„Všichni členové se vystríhají ve svých mezinárodních stycích hrozby silou nebo použití síly jak proti územní celistvosti, nebo politické nezávislosti kteréhokoli státu, tak jakýmkoli jiným způsobem neslučitelným s cíli Organizace spojených národů.“* Obhájcům legality humanitárních intervencí, kteří se svou argumentací snaží demonstrovat, že humanitární intervence není v rozporu s Chartou, se nabízejí dvě značně formalistické, možnosti, jak svůj názor odůvodnit.

Prvním možným argumentem je konstatování, že humanitární intervence není použití síly proti územní celistvosti. Podle D'Amata pravá humanitární intervence není vedena s cílem kolonizovat, připojit, ani spravovat „napadenou“ zemi.²⁴ Podle této teorie je garance územní svrchovanosti zakotvena právě z důvodů obavy z kolonizace státu A státem B. Časově omezený přeshraniční útok, který nemá za cíl ovládnutí území státu A nelegální není. Tato

²² Malanczuk, P., *Humanitarian Intervention and the Legitimacy of the Use of Force*, Amsterdam: Het Spinhuis Publishers, str. 3

²³ Murphy, S.D., *Humanitarian intervention: the United Nations in an evolving word order*, Philadelphia: University of Philadelphia Press:1996, str. 10

²⁴ Chesterman, S., *Just war or peace? Humanitarian intervention and International law*, Oxford: Oxford University Press, 2001, str. 51

absurdní interpretace však nenachází jasnou oporu ani v samotném textu Charty OSN, ani v historických dokumentech popisujících okolnosti jejího vzniku.²⁵

Druhým argumentem je poukázání na skutečnost, že humanitární intervence primárně chrání lidská práva, hodnoty demokracie a svobody, které Charta uznává jako své cíle a proto nemůže být charakterizována jako použití síly v rozporu s cíly OSN. Tento argument byl explicitně vysloven stálou zástupkyní Spojených států v OSN, Jeane Kirkpatrick.²⁶ Podle logiky této interpretace je zakázáno pouze použití síly, které nechrání cíle OSN. Použití síly, které chrání cíle OSN, pak tento článek neupravuje. Nastíněná argumentace však vytrhuje formulaci „*tak jakýmkoli jiným způsobem neslučitelným s cíli Organizace spojených národů*“ z kontextu celého ustanovení. Článek 2, odstavec 4 totiž uvádí demonstrativní výčet druhů použití síly, které jsou v rozporu s cíly OSN (použití síly proti územní celistvosti a použití síly proti územní nezávislosti), jedná se tak o *lex specialis* vzhledem k cílům vymezeným v kapitole I Charty OSN. Demonstrativní výčet pak dále doplňuje formulace: „*tak jakýmkoli jiným způsobem neslučitelným s cíli Organizace spojených národů*.“ Kombinace gramatické a systematické interpretace tak jasně odhaluje, že zákaz použití síly se nevztahuje pouze na případy, kdy použití síly nechrání žádný z cílů zakotvených v kapitole I, ale též na případy, kdy je použití síly ospravedlňováno například lidskoprávními důvody. Zákaz použití síly je sám o sobě jeden z cílů společenství, který musí být aplikován bezvýhradně na všechny případy.²⁷ Adekvátní interpretace Charty neumožňuje jiný závěr, než že Charta OSN unilaterální, tedy Radou bezpečnosti neautorizovanou, humanitární intervenci zakazuje.

2.1.1 Argumenty nerespektující závaznost Charty OSN

Pokud obhájcí legality přijmou tezi, že Charta OSN humanitární intervenci nedovoluje, používají dvě následující argumentační linie. První argumentační linií je argumentace mezinárodním zvykovým právem, které podle článku 38 statutu Mezinárodního soudního dvora tvoří jeden z pramenů mezinárodního práva. Zvykové právo vyžaduje přítomnost dvou základních prvků, prvním je objektivní prvek *usus generalis*. Fakticita může

²⁶ Chesterman, S., *Just war or peace? Humanitarian intervention and International law*, Oxford: Oxford University Press, 2001, str. 52

²⁷ Tuto bezvýjimečnost zmírňuje *lex specialis* ve formě explicitně, taxativně stanovených, výjimek. Humanitární intervence však touto výjimkou není.

mít normativní funkci, pokud je dané jednání vykonáváno dostatečně dlouhou dobu, aby takové jednání nebylo možné interpretovat jako dějinnou nahodilost. Subjektivní prvek *opinio necessitatis* pak vyžaduje, aby dané jednání bylo nejen vykonáváno, ale zároveň obecně spatřováno jako nezbytné.²⁸ Lassa F. L. Oppenheim se pak dokonce na základě teorie souhlasu domnívá, že pro stát, který určité jednání konstantně označuje za nelegální, nemůže být obyčej vzniknuvší na základě odmítaného jednání závazný.²⁹ Podle některých autorů by vznik nového obyčeje, který by splňoval obě nutné podmínky platnosti, *de facto* umožnil obejít nutnost autorizace použití síly Radou bezpečnosti.³⁰ Takový obyčej by však v období po ratifikaci Charty OSN daným státem, který humanitární intervenci provádí, mohl vzniknout pouze pomocí konstantního chování nikoliv *praeter legem*, nýbrž *contra legem*.³¹ Pokud však stát neakceptuje závazky, které pro něj z mezinárodního práva vyplývají, jen těžko lze takový postup skloubit se základními principy *rule of law* a obecnou právní zásadou *pacta sunt servanda*.³² Dalším argumentem proti, tentokrát faktické existenci mezinárodního obyčeje, který by humanitární intervenci dovoľoval, je odsouzení operace Irácká svoboda většinou států mezinárodního společenství.³³ V takové situaci lze jen těžko uvažovat o naplnění prvku *opinio necessitatis generalis*.

Druhým způsobem ospravedlnění humanitární intervence může být kritika pozitivistického přístupu k mezinárodnímu právu a preference koncepcí *iusnaturalistických*. Podle pozitivistické právní teorie jsou právo a morálka dva zcela odlišné normativní systémy, které jsou na sobě nezávislé („teze oddělitelnosti“).³⁴ I pokud je tedy humanitární intervence považována za morálně legitimní, nemá tato úvaha podle pozitivistů vliv na legalitu dané

²⁸ Čepelka, Č., Šturma P., Mezinárodní právo veřejné Praha: Eurolex Bohemia, 2003, str. 124-126

²⁹ Kelly, P., Naturalism in international adjudication, (March 5, 2008), Duke Journal of Comparative & International Law, Vol. 18, 2008, Widener Law School Legal Studies Research Paper No. 08-29, str. 403

³⁰ Buchanan, A., in: Holzgrefe J.L., (ed), Keohane R.O. (ed), Humanitarian intervention ethical, legal and political dilemmas, Cambridge: Cambridge University Press, 2003, str. 140

³¹ Buchanan A. in: Holzgrefe J.L., (ed), Keohane R.O. (ed), Humanitarian intervention ethical, legal and political dilemmas, Cambridge: Cambridge University Press, 2003, str. 141

³² Ad pacta sunt servanda: Čepelka, Č., Šturma P., Mezinárodní právo veřejné Praha: Eurolex Bohemia, 2003, str. 145

³³ Ilustrativní v tomto ohledu může být například rezoluce Evropského parlamentu Situace v Iráku.

³⁴ Green, L., Legal positivism, Stanford Encyclopedia of philosophy

činnosti. Morální principy totiž musí být, většinou formou otevřených právních pojmů³⁵, vtěleny přímo do textu právního předpisu. Jedná se o tzv. rekurz na extralegální normativní systém.³⁶ Iusnaturalisté naproti tomu zastávají tezi, že morální legitimita je esenciálním kritériem legality.³⁷ Není snadné stanovit, která z těchto dvou základních škol teorie práva je dominantní, či přesvědčivější. Rozpor těchto dvou teorií je v hraničních případech řešen testem, který byl poprvé aplikován v poválečném Německu, tzv. Radbruchovou formulí.

Podle Radbrucha: „*Konflikt mezi spravedlností a právní jistotou lze patrně řešit jen tak, že pozitivní právo, zajišťované předpisy a mocí, má přednost i tehdy, pokud je obsahově nespravedlivé a neúčelné. Pokud však nespravedlnost pozitivního práva dosáhne takovou míru, že pozitivním právem zaručená právní jistota vůči této nespravedlnosti nemá žádnou váhu, musí nespravedlivé právo ustoupit spravedlnosti.*“³⁸ Domnívám se, že režim, ve kterém je použití síly až na vyjmenované výjimky zakázáno, je skutečně neúčelný, omezuje možnost ochraňovat základní lidská práva a z dlouhodobého hlediska vede státy k jeho nerespektování. Tato úvaha je však spíše argumentací *de lege ferenda* než *de lege lata*. Odmítnutí pozitivistického uvažování je legitimní způsob argumentace, který je podložený řadou přesvědčivých koncepcí v oblasti právní teorie.³⁹ Teze, že humanitární intervence je odůvodněna nespravedlností pozitivního práva ve formě Charty OSN, která musí ustoupit právu přirozenému, jehož součástí je i právo na humanitární intervenci, tak považuji za legitimní způsob právní argumentace a to i přes to, že se s ní zejména s ohledem na narušení principu právní jistoty neztotožňuji.

2.2. Válka v Iráku – humanitární intervence?

Při absenci obecné shody na nutných podmínkách humanitární intervence jsem přijal racionálně zvolená kritéria, která ve svém článku *Ending Tyranny in Iraq*⁴⁰, vytýčil

³⁵ Typickým příkladem takového postupu je pozitivizace tzv. dobrých mravů jejich zakotvením do občanského zákoníku. Normotvůrce tímto způsobem dává interpretovi možnost takový neurčitý pojem v praxi dotvářet.

³⁶ Kühn, Z., *Aplikace práva ve složitých případech*, Praha: Karolinum, 2001, str. 120

³⁷ Marmor, A., *The nature of law*, Stanford Encyclopedia of Philosophy

³⁸ Gerloch, A., *Teorie práva*, Dobrá Voda: Nakladatelství Aleš Čeněk, 2001, str. 239

³⁹ Čelním představitelům nepozitivistické jurisprudence je Ronald Dworkin.

⁴⁰ Tesón, A., *Ending Tyranny in Iraq*, *Ethics & International Affairs*, Volume 19.2, 2005, str. 11

mezinárodně uznávaný odborník na problematiku humanitární intervence Fernando R. Tesón. Tato kritéria vycházejí z mezinárodního zvykového práva, teorie spravedlivé války a tradice moderní západní filosofie univerzálních lidských práv a nonpozitivistické právní teorie (zejména Ronalda Dworkina). V rámci objektivitu mé práce však musím zmínit, že Tesón je obhájce značně extenzivního pojetí legitimacy a legality humanitární intervence. Nenaplnění jím stanovených kritérií legality humanitární intervence by představovalo přesvědčivý argument, pro konstatování absence argumentů pro označení operace Irácká svoboda za legální humanitární intervenci.

2.2.1 Pouze závažné případy tyranie ospravedlňují humanitární intervenci

Při přijetí doktríny přirozených, univerzálních práv a zároveň humanitární intervence jako potenciálně legitimního způsobu prosazení takových práv je třeba vymezit zásah do lidských práv takové intenzity, aby byla humanitární intervence v takovém konkrétním případě ospravedlnitelná a nutná. Kritérium vysoké míry porušování lidských práv a dostatečné míry tyranie však bylo v případě režimu Saddáma Husajna bezpochyby naplněno. Vedle potlačování základních občanských a politických práv nechal Husajn v roce 1998 zavraždit více než 100 000 Kurdů a 300 000 Šiitů po konci Íránsko-Irácké války. Dále je zdokumentováno mučení až statisíc iráckých občanů během let 1968 až 2003.⁴¹ Sporným momentem je však načasování operace Irácká svoboda do roku 2003, kdy míra porušování lidských práv zdaleka nenaplněovala svého historického vrcholu. Znovu se však ztotožňuji s Tesónem, který odmítá omezení relevantního časového období na probíhající události, bez ohledu na minulost daného režimu. Takový přístup by jen motivoval diktátory, aby urychlili genocidu nepohodlných obyvatel. Je však třeba poznamenat, že Tesónův pohled je v komunitě odborníků na mezinárodní právo spíše minoritní, většina autorů trvá na podmínce kontinuálního porušování lidských práv blížících se stupněm nebezpečnosti genocidě.⁴² Podle tohoto přístupu není možné připustit humanitární intervenci jako způsob trestů za minulé zločiny, relevantní jsou podle nich jen aktuální události, preventivní aspekt je omezen na bezprostřední, nikoliv pouze potenciální, ohrožení. Shoda však panuje na nemožnosti kvantifikování počtu zavražděných obyvatel, který by musel být splněn, aby byla humanitární intervence legitimní. Vzhledem k morálnímu aspektu humanitární intervence je však nutné

⁴¹ Tesón, A., *Ending Tyranny in Iraq*, *Ethics & International Affairs*, Volume 19.2, 2005, str. 14

⁴² Roth, K., *War in Iraq: not a humanitarian intervention*, *Human Rights World Report*, 2004, str. 4

zmínit podporu Husajnova režimu americkou stranou v období války mezi Íránem a Irákem. Lze se tak ptát, zda existují morální kritéria, která intervenující stát musí splňovat. Tato otázka je relevantní také vzhledem k obviněním Spojených států z mučení vězňů na vojenské základně Guantanamo Bay, jednoznačnou odpověď však mezinárodní právo nenabízí. Za irelevantní je třeba považovat argumentaci proti intervenci pomocí poukazování na země, kde jsou lidská práva porušována ještě zásadnějším způsobem, neochota intervenovat v zemi A nemůže být argumentem proti legalitě intervence v zemi B. Vzhledem ke zmíněnému počtu obětí, konstantnímu porušování lidských práv, mučení politických vězňů, absenci svobodných voleb, neschopnosti zajistit svým obyvatelům základní zdravotní péči, či zdroj obživy a celkově totalitnímu charakteru režimu Saddáma Husajna považují kritérium „závažnosti tyranie“ za naplněné.⁴³

2.2.2 Oběti tyranie musí souhlasit s intervencí

Míra splnění této podmínky závisí na definování rozhodujícího kritéria pro určení souhlasu, důležité je však zejména určit skupinu „obětí tyranie“. Tesón správně vyvrací interpretaci, že rozhodujícím faktorem je míra rezistence lokálního obyvatelstva po ukončení válečných operací.⁴⁴ Ta je totiž dána zejména silou svrženého režimu a počtem přívrženců znovunastolení režimu porušující lidská práva. Pokud bychom nepřijali tezi vyloučení sympatizantů svrženého režimu ze skupiny „obětí tyranie“, celý koncept humanitární intervence by musel nabýt významu nutnosti ochrany všech obyvatel daného státu a ztratil by možnost ochraňovat určitou utlačovanou minoritní skupinu. Testem potřebného souhlasu by tak vzhledem k nutnosti ochrany menšin, které většinou v totalitních státech tvoří utlačovanou skupinu, nebylo ani hypotetické referendum o souhlasu s humanitární intervencí. V případě Iráku jsou takovou menšinou zejména na severu Iráku žijící Kurdové. Po pádu Husajnova režimu se Kurdové dočkali dramatického zlepšení svých lidských práv. Mimo zastavení násilné perzekuce byla Kurdům přiznána i práva politická. Kurdština byla uznána vedle arabštiny jako druhý oficiální jazyk Irácké republiky. Svůj vztah k novému demokratickému režimu Kurdové demonstrovali 90% účastí v prvních demokratických volbách v historii Iráku,

⁴³ Saddam Hussein: human rights abuses, London: Foreign Commonwealth office, 2002, str. 1-12, <<http://image.guardian.co.uk/sys-files/Guardian/documents/2002/12/02/hrdossierenglish.pdf>>

⁴⁴ Tesón, A., Ending Tyranny in Iraq, *Ethics & International Affairs*, Volume 19.2, 2005, str. 15

ktelé se uskutečnily v roce 2005.⁴⁵ Dramatické zlepšení postavení kurdského etnika demonstruje fakt, že po těchto volbách se prezidentem Irácké republiky stal Kurd Jalal Talibani. Kritérium souhlasu tyranem postižených obyvatel považují za naplněné.

2.2.3 Ospravedlnitelná intervence musí být vedena záměrem na svržení diktátora a jeho režimu

Jakkoliv argumentace Spojených států ani Velké Británie *ex ante* primárně nevyužívala doktríny humanitární intervence, není tento fakt rozhodující pro *ex post* zhodnocení legality takového postupu. Nedostatečná deklarace úmyslu humanitární intervence podle kritiků⁴⁶ koaličního postupu sama o sobě zdůvodňuje protiprávnost takového zásahu. Tato argumentační linie je podle mě neudržitelná a nenachází dostatečnou oporu ani v oblasti právní teorie, ani v podobě relevantního precedentu mezinárodního práva. Relevantním kritériem je tedy posuzování jednotlivých aktivit prizmatem úmyslu svržení diktátora a jeho režimu. Tento požadavek koaliční vojska bezpochyby splnila. Pokud by jediným zájmem koalice byla Blairem zmiňovaná⁴⁷ priorita nalezení zbraní hromadného ničení, nebylo by racionální věnovat tak značný objem financí do oblasti rozvoje Iráku.

Další, již zmíněná námitka proti operaci Irácká svoboda poukazuje na fakt, že vysoké intenzity porušování lidských práv dosáhl Saddám Husajn již v minulosti prostřednictvím genocidy Kurdů. Zakládají tedy již ukončené zločiny proti lidskosti právo na humanitární intervenci? Teoreticky nejjednodušší situací je zastavení právě probíhající genocidy. V takovém případě trvají na odmítnutí zásahu pouze extrémní ochránci státní suverenity na úkor lidských práv. Obtížnější problém představují dvě následující situace: a) stav, ve kterém porušování lidských práv již uplynulo a b) stav, ve kterém k porušení lidských práv ještě nedošlo, ale existují důkazy, že k takovému jednání dojde. Druhý jmenovaný případ je analogický k problematice preemptivní obrany, bylo by však na něj třeba aplikovat ještě přísnější kritéria. Válku v Iráku však podle mého názoru subsumovat pod kategorii ad a) nelze, jelikož režim Saddáma Husajna lidská práva porušoval souvisle až do operace Irácká

⁴⁵ Katzman, K., The Kurds in Post-Saddam era, CRS Report for Congress, str.1-5

⁴⁶ Roth, K., War in Iraq: not a humanitarian intervention, Human Rights Watch World Report 2004, str. 2

⁴⁷ Tesón, A., Ending Tyranny in Iraq, Ethics & International Affairs, Volume 19.2 (Summer 2005), str. 3

svoboda, ačkoliv k nejhrubějšímu porušování lidských práv ve formě genocidy Kurdů v průběhu operace al-Anfal došlo již v letech 1988-1993.⁴⁸ Intervence tak neměla čistě retribuční, ale zejména humanitární charakter. Situace ad b) se operace Irácká svoboda netýká. Důležitá je Tesónova, pouze zdánlivě sémantická, distinkce mezi motivem a záměrem, která je obdobně aplikována i v oblasti trestního práva.⁴⁹ Podle Johna Stuarta Milla je záměr, nikoliv motiv, morálně rozhodujícím faktorem.⁵⁰ Nutným elementem takového záměru je v případě humanitární intervence nejen svržení diktátora, ale také nastolení či snaha o nastolení jiného režimu. Tato skutečnost je způsobena samotným smyslem humanitární intervence. V případě absence systémové změny režimu by takový zásah nemohl mít dlouhodobé trvání a jen těžko by mohl ospravedlňovat použití síly. Nejpodstatnějším faktorem pro splnění Tesónova prvního kritéria je však samotné faktické svržení diktátora a nastolení jiného režimu.

V přímé reakci na Tesónův článek vystoupil Terry Nardin⁵¹, který shrnuje základní námitky, proti „externími faktory“ motivovanými zásahy do interních poměrů suverénního státu. Nardin uvádí⁵², že humanitární intervence musí být ve své podstatě prvotně motivována zájmy obyvatel napadené země, nikoliv bezpečností a zájmy obyvatel jiných států, či prosazování politických zájmů intervenující země, nebo snahou o šíření demokracie. Absolutní odmítnutí prvku prosazování vlastních zájmů formou humanitární intervence však odsouvá humanitární intervence z možného rejstříku krajních řešení kritické situace do platonské říše idejí. Jakkoliv je bezesporu konkrétní forma politického zřízení interní záležitostí každého suverénního státu, je třeba odmítnout suverenitu státu v otázce stanovování minimálního standardu lidských práv (pokud tento standard není vyšší než standard mezinárodní), ten je totiž pod vlivem dominující koncepce přirozenosti základních lidských práv vtělen do Všeobecné deklarace lidských práv. Nelze tedy souhlasit s Nardinem, že by se Spojené státy snažily touto intervencí vnutit suverénnímu státu své vlastní partikulární

⁴⁸ Toten, S., Barton, P.S., Dictionary of genocide, Volume I, A-L, Westport: Greenwood 2007, str. 13

⁴⁹ Tesón, A., Ending Tyranny in Iraq, Ethics & International Affairs, Volume 19.2 (Summer 2005), str. 6

⁵⁰ Tesón, A., Ending Tyranny in Iraq, Ethics & International Affairs, Volume 19.2 (Summer 2005), str. 5

⁵¹ Nardin, T., Humanitarian Imperialism: Response to "Ending Tyranny in Iraq", Ethics & International Affairs, Volume 19.2 (Summer 2005)

⁵² Nardin, T., Humanitarian Imperialism: Response to "Ending Tyranny in Iraq", Ethics & International Affairs, Volume 19.2 (Summer 2005), str. 1

hodnoty. Svrhnutí starého režimu, který masivně porušoval lidská práva a zároveň ustanovení nového režimu, který tyto práva bude chránit, jsou spojené nádoby a intervenující stát si musí být vědom své povinnosti vůči obyvatelům napadeného státu i po provedení samotné vojenské intervence (naplnění požadavků *ius post bellum* se tak stává nutným kritériem humanitární intervence z hlediska *ius ad bellum*). Proto je třeba analyzovat stav, který v Iráku nastal po ukončení vojenských operací a svržení Saddáma Husajna.

2.2.3.1 Okupační režim

S vojenskou invazí pozemních vojenských jednotek aliančních sil vyvstala otázka, zda se jedná o okupaci. Představitelé koaličních sil tento termín odmítali a preferovali termín osvobození. Tato preference je zdůvodnitelná nejen negativní konotací slova „okupace“, ale zejména vysokým standardem ochrany, kterou je okupující síla povinna zajistit ohroženým civilním obyvatelům. Povinnost ochrany byla vyjádřena v rozsudku Mezinárodního trestního soudu pro Jugoslávii, který v případě Tadič zdůraznil samotný smysl humanitárního práva vyjádřeného v Ženevských konvencích. Tímto smyslem je zajištění nejvyšší možné ochrany civilním obyvatelům, bez ohledu na formální překážky a možná právní omezení.⁵³ K této povinnosti se stáli zástupci Spojených států a Velké Británie vyjádřily ve svém dopise adresovaném Radě bezpečnosti OSN, ve kterém vyslovili vůli naplnit povinnosti, které pro ně vyplývají s mezinárodního práva, včetně zajištění základních humanitárních potřeb obyvatelům Iráku.⁵⁴

Pojem okupace je definován v článku 42 Haagské úmluvy o zákonech a obyčejích pozemní války z roku 1907. Schopnost autoritativně prosazovat svou vůli pomocí vojenské síly je hlavním prvkem této definice. Z hlediska interpretace této úmluvy je sporná přítomnost autority, která může být chápána od absolutní, ničím nenarušované, vojenské kontroly až po extenzivní pojetí, ve kterém k započetí okupačního režimu stačí přítomnost pozemních vojenských, či dokonce, v extrémním případě, leteckých sil. Z hlediska cílů mezinárodního humanitárního práva je samozřejmě vhodnější interpretace extenzivní, která zaručuje ochranu

⁵³ Benvenisti, E., *The international of occupation*, Princeton: Princeton University Press, 2005, str. 8

⁵⁴ Benvenisti, E., *The international of occupation*, Princeton: Princeton University Press, 2005, str. 8-10

ve všech fázích konfliktu a vylučuje mezifázi bezvládní mezi obdobím nerušeného vykonávání suverénní státní moci a nerušeným vykonáváním autority okupační. Šířeji vymezená definice okupace je také nutná vzhledem k faktu, že reálné nebezpečí porušování lidských práv nabývá nejvyšší intenzity právě v období mezi kolapsem lokálních vládních struktur a nastolením okupační správy. Spíše než o zaručení vynutitelného standardu lidských práv se v tomto případě jedná o co nejjasnější vymezení momentu, během kterého přechází, jak právní, tak morální odpovědnost za životy obyvatel okupované země na okupační síly. Námitkou proti příliš extenzivní interpretaci je neschopnost útočící strany v počátečních fázích prakticky zajistit reálnou ochranu dotčených práv. Řešením je dočasná aplikace nižších standardů do doby pominutí střetu dvou soutěžících autorit. Prozatímní překrývání a rozdělení odpovědnosti na obě strany konfliktu je dvousečná zbraň, jejíž pozitivní efekt se dá očekávat pouze v případě, že oběma válečným stranám na dodržování lidských práv a pověsti v mezinárodním společenství záleží. V případě situace, kdy je aplikována doktrína humanitární intervence však takový stav nelze předpokládat a z hlediska cílů a principů humanitárního práva je vhodnější zodpovědnost co nejdříve přenést na stranu okupační.

Druhá, praktičtější námitka směřuje k faktické neschopnosti okupačních vojenských sil okamžitě zajistit veškeré administrativní náležitosti, které by dodržování základních lidských práv zaručily. Je však nutno poznamenat, že narušení územní suverenity cizího státu vojenským útokem je krok takové intenzity, že ospravedlňuje, aby byla okupačním silám udělena povinnost vycvičit vedle striktně vojenských jednotek i jednotky policejního charakteru, které by byly schopny chránit řád a pořádek na dotčeném teritoriu. Neschopnost jednotek Spojených států tyto předpoklady naplnit se dají částečně vysvětlit špatným odhadem reakce iráckého obyvatelstva na „osvobození“.⁵⁵ V momentu zajištění dostatečné autority je okupační strana povinna zajistit vynucování právních postihů za nerespektování zákonů, které sama přijme. Tato působnost se nesmí omezit na postih porušování na úkor svých vojáků a státních příslušníků, ale zejména také obyvatel okupovaného státu a mezinárodních humanitárních pracovníků. Aplikace okupačního práva má závažné důsledky z hlediska právní odpovědnosti okupačních mocností. Tento fakt je posílen absencí relevantního aktu Rady bezpečnosti, která by poskytnutím mandátu, formou explicitní rezoluce, mohla okupačním silám spektrum právní zodpovědnosti snížit. Unikátní potřeby, která každá jednotlivá okupace vyvolává, by byly lépe adresovány „na míru ušitou“

⁵⁵ Stahn, C., *Jus post bellum: Towards a Law of Transition from Conflict to Peace*, Hague: Asser Press, 2008, str. 6

rezolucí.⁵⁶ Potenciálně by taková rezoluce měla obsahovat principy spravedlivého procesu, které by byly přizpůsobeny možnostem okupačního režimu a také ostatní relevantní právní otázky týkající se práva etnických menšin přítomných na daném území, jakožto i stanovení základního ekonomického režimu, zvláště vzhledem k možnosti využívání nerostného bohatství vlastnictví lidu dané země. Ani taková rezoluce by pochopitelně nemohla vyloučit aplikaci kogentních pravidel a závazku *erga omnes*, které okupačnímu režimu vyvstávají, jako například přítomnost již zmiňovaného spravedlivého soudního procesu, či dodržování lidských práv, které jsou zahrnuty v mezinárodní smlouvě, jehož je okupovaný stát signatářem. Přípustná by však byla moderace těchto pravidel vzhledem k podmínkám daného okupačního režimu.

Nezbytné je také odpověď na otázku, jaké státy tvořily v Iráku okupující síly. Zjevným vodítkem pro takové vymezení může být rezoluce Rady bezpečnosti 1483, zároveň také vyhlášení Coalition Provisional Authority (dále „CPA“) navazující na provizorní Kancelář pro rekonstrukci a rozvojovou pomoc (ORHA), při americkém ministerstvu obrany. CPA, do jejíhož čela byl prezidentem Bushem přímo nominovaný Paul Bremer, bylo vytvořeno jako administrativní jednotka v rámci resortu amerického ministerstva obrany. Obecně formulovaná rezoluce 1483 ve svém pátém odstavci vyzívá „všechny zúčastněné“ strany, aby dodržely své závazky, které pro ně vyplývají z Ženevských a Haagských konvencí. Těmito závazky jsou znovuoobnovení veřejného pořádku a respekt zákonům okupované země. V preambuli této rezoluce jsou konkrétně označeny Spojené státy a Velká Británie jako okupační státy s odkazem na dopis, v němž tyto země přijímají závazky, které pro ně vyplývají z mezinárodního práva. Neuznávají však, že považují svojí přítomnost v Iráku za okupaci, čímž se také *de facto* vyhýbají nutnosti dodržovat závazky, které pro okupující státy plynou z Haagské úmluvy o zákonech a obyčejích pozemní války z roku 1907. Odstavec 5 rezoluce 1483 je však podle mne pomocí systematického výkladu nutno interpretovat tak, že Spojené státy a Velká Británie jsou považovány za okupující státy. Složitější je určení ostatních států, na které se zmiňované normy vztahují, z gramatického, ani systematického výkladu zmiňované rezoluce status žádného dalšího státu nevyplývá. Rezoluce 1483 dále *de facto* vytváří hierarchický vztah, když uznává specifickou roli okupujících mocností. Státy, které netvoří okupační síly, klade v rámci území Iráku pod pravomoc okupačních sil sjednoceným pod jedním vedením. Fakticky takovou silou byla CPA. Z díkce dokumentů

⁵⁶ Scheffer, D., *Beyond Occupation Law*, American Journal of International Law, 2003, str. 843

ustanovujících CPA je zřejmá snaha o monopolizaci vládních pravomocí v rukou Spojených států⁵⁷. CPA je zároveň charakterizována jako pouze dočasný orgán umožňující přechod Iráku k vlastní administrativě. Z důvodů právní jistoty se CPA rozhodla zvolit režim právní kontinuity v oblasti normativních právních aktů, pokud by nebyly v přímém rozporu s akty vydanými CPA, čímž naplnila jeden z požadavků formulovaný v Haagské úmluvě. Akty CPA měly plnou právní závaznost a mohly též novelizovat stávající irácké zákony.

Okupační režim čelil mnoha nástrahám, které byly způsobeny jak špatným ekonomickým a sociálním stavem Iráku, tak nejasnou koncepcí rekonstrukce Iráku ze strany Spojených států. Nejviditelnějším projevem těchto obtíží bylo vysoké množství teroristických útoků, jak na spojenecké, tak na jim loajální irácké cíle. Okupační správa také nedokázala anticipovat hluboký rozkol mezi Sunnitskými a Šíitskými Iráčany.⁵⁸ Aby humanitární intervence mohla být legální, musí být nejen svržen režim, který lidská práva porušuje, ale zároveň musí být rychle nastolen nový efektivní režim, který je schopen dalšímu porušování lidských práv zabránit. I přes úspěšnou organizaci prvních demokratických voleb v Iráku v lednu 2005 je třeba koaličním silám, zejména Spojeným státům vytknout absence jasné koncepce vývoje Iráku po vojenském zásahu. Americká administrativa zjevně nezohlednila všechna potenciální rizika poválečného vývoje, což se projevovalo také nutností postupně navyšovat počet amerických vojáků v Iráku. V důsledku tohoto podcenění koaliční síly neobnovily dostatečně rychle veřejný pořádek a tím nesplnil kritéria *ius post bellum*.⁵⁹

2.2.4 Proporcionalita zásahu

Dalším kritériem je proporcionalita humanitární intervence, minimalizace nákladů (ve formě porušení suverenity a civilních ztrát) a maximalizace zisku (ve formě ochráněných lidských práv). Kritérium proporcionality bývá při konfliktu dvou chráněných práv klíčové. Jejich vyvažování je nutné posoudit *ad hoc*. Samotná přítomnost nevinných obětí („*collateral damage*“) je neoddelitelná součást každé humanitární intervence. Z tohoto konstatování je patrné, že institut humanitární intervence je neslučitelný se směry politické filosofie, které

⁵⁷ „CPA je nadána veškerou legislativní, exekutivní i soudní mocí“, in: CPA regulation number 1, Section 1(1)

⁵⁸ Codevilla, A., No Victory, No peace, Lanham: Rowman and Littlefield Publishers, 2005, str. 67-68, 191

⁵⁹ Codevilla, A., No Victory, No peace, Lanham: Rowman and Littlefield Publishers, 2005, str. 77-79

zdůrazňují, že je nemorální porušovat práva jednotlivců ve prospěch „dobra společnosti“.⁶⁰ Humanitární intervenci lze naopak interpretovat jako aplikaci utilitarianistické etiky, která je vedena touhou maximalizovat společenský užitek.^{61,62,63} Problémem je, zda takováto utilitaristická kalkulace výnosů a nákladů humanitární intervence může být v reálném světě provedena, a pokud ano, zda má být realizována *ex post*, či *ex ante*.⁶⁴ *Ex ante* kalkulace je nutně spíše hypotetická, *ex post* kalkulace uvrhuje intervenující stát do značné právní nejistoty. Podle Tesóna je klíčovým prvkem skutečné, nikoliv projektované, vykonané „dobro a zlo“. *Ex ante* kalkulace je tedy jen pomocným kritériem. Otázkou však je, zda lze podmínku proporcionality chápat ve smyslu pouhého sečtení nevinných obětí útoku a porovnat je s počtem „zachráněných“. Jakkoliv se toto kritérium zdá jako cynické, je téměř nejméně arbitrární a subjektivní a proto považují jeho naplnění za nezbytnou, nikoliv však dostatečnou, podmínkou každé humanitární intervence. Problém tkví spíše v obtížnosti spočítání civilních obětí a čisté hypotetičnosti odhadu zachráněných obyvatel, s využitím statistických metod by se však toto kritérium mohla ukázat jako relevantní a racionální. Roth Tesónovo kritérium přeformuloval do lapidárního „humanitární intervence musí způsobit více dobra než zla.“⁶⁵ Pokud se toto zlo pokusíme kvantifikovat, narazíme na značné rozpory mezi dosud provedenými studiemi zabývajícími se počtem civilistů, kteří zemřeli v důsledku operace Irácká svoboda. Renomovaný zdravotnický časopis Lancet odhaduje, že od zahájení operace Irácká svoboda do listopadu 2006 zemřelo 654 965 iráckých civilistů, což tvoří neuvěřitelných 2.5% celého obyvatelstva.⁶⁶ Podle nejpesimističtějších odhadů dosáhl počet

⁶⁰ Např. libertarianismus.

⁶¹ Janžekovič, J., *The use of force in humanitarian intervention: morality and practicalities*, Aldershot: Ashgate Publishing Limited, str. 53

⁶² Konstituční liberální demokracie uznávající doktrínu „rule of law“ utilitaristickou etiku v případě běžných, vnitrostátních účelů přijímají jen omezeně. Toto omezení je vázáno na charakter práva, které je v zájmu většiny jedinci omezeno. Zatímco například v případě omezení vlastnického práva utilitaristickou etiku demokratické státy v určitých případech přijímají (vyvlastnění za náhradu), omezení lidské důstojnosti (např. „racial profiling“), či jejich práva na život nikoliv. Koaliční státy tedy přijímají jiná kritéria pro své vlastní občany a jiná kritéria pro občany irácké.

⁶³ Shapiro, I., *Morální základy politiky*, Praha: Karolinum, 2003, str. 21

⁶⁴ *Ex ante* kalkulací mám na mysli úvahu provedenou před provedením humanitární intervence, naopak *ex post* kalkulace se provádí až po jejím provedení.

⁶⁵ Roth, K., *War in Iraq: not a humanitarian intervention*, Human Rights Watch World Report, 2004, str. 3

⁶⁶ Burnham, G., Doocy, S., *The Human Cost of the War in Iraq, mortality study*, Bloomberg School of Public Health, John Hopkins University, 2006

mrtvých civilistů k září 2007 více než 1,2 milionu.⁶⁷ Vzhledem k počtu civilních obětí nelze narušení územní suverenity Iráku vykompenzovat humanitárními zájmy ve formě záchrany osob ohrožovaných Husajnovým režimem. Zásah nebyl proporcionální.

2.2.5 Vyhodnocení naplnění Tesónových kritérií

Jakkoliv jsou Tesónem zvolená kritéria poněkud svévolná, jelikož nemají jasnou oporu v mezinárodní smlouvě ani judikatuře, není samotné stanovení kritérií tak sporným prvkem debaty, jako jejich vyhodnocení. Tesón uvádí, že tato kritéria nemusí být nutně splněna kumulativně, není stanoven ani počet kritérií, které je nutno splnit. Spíše než o klasický víceúrovňový test, jaký je znám z judikatury např. ústavních soudů při vyvažování protichůdných ústavou garantovaných práv se v Tesónově případě jedná o kritéria flexibilní, kdy nedostatek naplnění jednoho z kritérií může být kompenzován vysokou mírou naplnění kritéria jiného. I při respektování kritérií, jak je vymezil obhájce humanitární intervence jako nezbytné součásti mezinárodního práva Tesón, je míra jejich naplnění nedostatečná, aby se operace Irácká svoboda dala za legální humanitární intervenci označit. Problémem podobných testů, vycházejících z vágních kritérií je příliš vysoká míra subjektivity v jejich vyhodnocování. I pokud bychom však došli k závěru, že Tesónova kritéria naplněna byla, znamenalo by to samo o sobě jen to, že válka v Iráku byla legální z hlediska určitým způsobem definovaného práva přirozeného. Abychom mohli dospět k bezvýhradnému konstatování její legality, museli bychom ještě přesvědčivě zdůvodnit, proč je zrovna v tomto případě správné ignorovat právo pozitivní a jednoznačně upřednostnit právo přirozené.

3. Sebeobrana v mezinárodním právu

Institut sebeobrany je vlastní všem právním systémům, podle zásady *vim vi repellere omnium iura permittunt*⁶⁸. Právo na sebeobranu jednotlivce v rámci státu, i státu v rámci mezinárodního společenství je pro všechny klasické iusnaturalisty (Hugo Grotius, Tomáš Akvinský, Christian Wolff, Emerich de Vattel, Francisco Suarez) právem přirozeným.⁶⁹

⁶⁷ The Opinion Research Business Study, Iraq casualties
<http://www.opinion.co.uk/Newsroom_details.aspx?NewsId=120>

⁶⁸ Bernhardt, R. (ed.), *Encyclopedia of Public International Law*, Volume 4. 1st edition. Amsterdam: North Holland Publishing Company, 2000, s. 361.

⁶⁹ Bowett, D.W., *Self-defense in international law*, Manchester: Manchester University Press, 1958, str. 3

Obsah práva na sebeobranu však jednotliví autoři pojímají rozdílně. Podle Vattelova výkladu je použití síly ospravedlnitelné a v souladu s mezinárodním právem vždy, když je daný stát jakýmkoliv způsobem krácen na svých legálně nabytých právech.⁷⁰ Ostatní zmiňovaní autoři se však shodují na nutnosti úmyslu způsobit poškozenému státu újmu. Požadavek nutnosti přítomnosti úmyslu formuloval již Tomáš Akvinský⁷¹, tento prvek subjektivní odpovědnosti se stal neodmyslitelnou součástí úpravy práva na sebeobranu až do dnešních dnů. Již tito klasičtí autoři se však museli vyrovnat s otázkou, jaký akt zakládá nárok na aktivní sebeobranu. Většina „kanonických“ autorů (nejexplicitněji Hugo Grotius) se domnívá, že použití síly je možné nejen v případě shody již spáchané, ale také v případě škody bezprostředně hrozící.⁷² Emerich de Vattel však varuje před svévolným použitím síly na základě pouze vágních indicií, takový postup by podle něj učinil ze státu agresora, který se pohybuje mimo hranice vytýčené mezinárodním právem⁷³.

Podle některých autorů⁷⁴ je třeba v jinak neřešitelných situacích chápat sebeobranu nikoliv pouze jako právo, ale zároveň povinnost vůdců suverénních států ke svým obyvatelům, toto konstatování je však třeba chápat jako vykročení ze striktně mezinárodní problematiky do oblasti práva vnitrostátního. K vyjasnění sebeobrany jako institutu mezinárodního práva významně přispěl rozsudek tokijského Mezinárodního vojenského tribunálu, ve kterém se objevuje konstatování, že normy zakazující používání vojenské síly mají výjimku v právu na sebeobranu.⁷⁵ Právo na sebeobranu je zakotveno jak v doktríně, Chartě OSN, tak zvykovém právu. Podle adekvátního výkladu pozitivního práva, jmenovitě Charty OSN je, spolu s použitím síly na základě autorizace Rady bezpečnosti, právo na sebeobranu jediná výjimka ze zákazu použití síly, kterou tento dokument explicitně připouští

⁷⁰ Bowett, D.W., *Self-defense in international law*, Manchester: Manchester University Press, 1958, str. 3

⁷¹ Bowett, D.W., *Self-defense in international law*, Manchester: Manchester University Press, 1958, str. 3-4

⁷² Bowett, D.W., *Self-defense in international law*, Manchester: Manchester University Press, 1958, str. 7

⁷³ Bowett, D.W., *Self-defense in international law*, Manchester: Manchester University Press, 1958, str. 8

⁷⁴ Např. Emerich de Vattel, či Christian Wolf.

⁷⁵ Bowett, D.W., *Self-defense in international law*, Manchester: Manchester University Press, str. 141

3.1 Preemptivní sebeobrana

Operaci Irácká svoboda americká administrativa ospravedlnila primárně na základě konceptu preemptivní sebeobran^{76,77}, pomocí subsumce takového aktu pod obecně formulovaný článek 51 Charty organizace spojených národů regulující legalitu sebeobran⁷⁸. V politické rovině tuto argumentaci Bushova administrativa vtělila do dokumentu National Security Strategy z roku 2002, ve kterém bylo zmíněno, že Spojené státy si po dlouhou dobu rezervovaly právo použít sílu preemptivně.⁷⁹ Z hlediska americké politiky 20. století skutečně není koncept preemptivní obrany bleskem z čistého nebe. V průběhu 20. století se Spojené státy účastnily několika vojenských operací, které by se *ex post* daly charakterizovat jako preemptivní sebeobrana (intervence v Haiti a Dominikánské republice před první světovou válkou, útok na Tripolis v roce 1975). Za předběžnou obranu *largo sensu* někteří autoři označují blokádu Kuby v roce 1962 během Kubánské raketové krize, během které prezident Kennedy prohlásil: „*Již nežijeme v době, kde reálné nebezpečí národní bezpečnosti tvoří pouze skutečný moment použití zbraní.*“⁸⁰ Jakkoliv by tento pohled mohl být základem pro preemptivní použití vojenské síly ve smyslu vojenského útoku, Spojené státy se spokojily se zásahem menší intenzity, blokádou. Tento fakt je však spíše vysvětlitelný ohledy strategickými a zahraničně politickými, nežli právními.⁸¹ Svůj pohled na preemptivní obranu vyjádřil americký prezident Ronald Reagan, který prohlásil nutnost zasáhnout proti státům podporujícím terorismus již v přípravné fázi. Kritériem pro oprávněnost útoku pak podle Reagana byla přítomnost důkazu o úmyslu daného státu poškodit Spojené státy pomocí

⁷⁶ Vzhledem k obtížné přeložitelnosti a potřebě zachovat distinkci války preemptivní a preventivní jsem se *terminus technicus* „*preemptive defense*“ rozhodl tento termín pouze počestit. Preemptivní obranou je situace kdy se schyluje k ozbrojenému útoku a tento útok je viděn jako aktuální a bezprostřední. Lze si například představit situaci, kdy se jednotky nepřátelského státu nacházejí připravené k útoku na hraniční linii a všechny možné nesilové prostředky řešení konfliktu již selhaly. Preventivní obranou pak máme na mysli situaci, kdy je stát A v konfliktu se státem B. Nedojde však k ozbrojenému střetu, neboť stát B je například subjektem. odstrašení ze strany státu B, avšak A pozoruje, jak se B stává silnější a silnější. Hrozí, že v budoucnu nastane situace, kdy již A nebude schopný B odolat či zahájit dostatečnou odvetu. Stát A se v tomto případě může pokusit jednat a zabránit státu B v tom, aby tuto pozici dosáhl. in: Joachimsthalerová H, Zábranná sebeobrana jako mezinárodně právní hádanka, Brno: Masarykova univerzita, 2007, str. 9

⁷⁷ Conolly, M., Myth of preemptive self-defense, Asil Task Force Papers, Washington 2002, str. 1-2

⁷⁹ Shapiro, M., Iraq: The Shifting Sands of Preemptive Self-Defense, American Journal of International Law, 2003, str. 4

⁸⁰ Yoo, J., Delahunty, R., Bush Doctrine: Can Preventive War Be Justified?, Harvard Law Review, 2003, str. 845

⁸¹ Shapiro, M. Iraq: The Shifting Sands of Preemptive Self-Defense, American Journal of International Law, 2003, str. 3

podpory teroristických organizací.⁸² Pohled Bushovy administrativy na otázku preemptivní obrany byl do značné míry předznamenán doktrínou, kterou zformuloval ministr obrany Reaganovy administrativy George P. Shultz a jejímž obsahem je zdůraznění nutnosti bránit své občany pomocí útoků na potenciálně nebezpečné teroristické organizace, bez ohledu na možnou mezinárodní kontroverzi. Clintonova administrativa použití preemptivní obrany také nevyloučila, i nadále se však jednalo pouze o Spojeným státům bezprostředně nebezpečné teroristické organizace, ve své bezpečnostní strategii však jasně vyjádřila prioritu reaktivního postupu.

Změna pohledu na tuto problematiku nepřišla samotným zvolením George W. Bushe, který se ve své kampani projevoval spíše jako zdrženlivý v mezinárodní politice, nýbrž teroristickým útokem 11. září 2001. Nový koncept aktivní zahraniční politiky, jehož je preemptivní obrana integrální součástí, je někdy nazýván jako Bushova doktrína.⁸³ Obrisy tohoto pohledu na roli síly při prosazování amerických zájmů vyjádřil Bush zejména ve svých veřejných projevech⁸⁴, ve kterých zmínil neúčinnost politiky zadržování a mírového zadržování proti teroristům a režimům, které je podporují. Zdůraznil, že je nezbytné hrozby odstranit dříve, než se reálně zhmotní a že je třeba bojiště přenést do země protivníka. Zahraničně politické koncepci zvané Bushova doktrína byl poskytnut právní rámec ve formě náměstkem ministerstva obrany, Williamem Taftem, připraveném dokumentu Právní základ pro preventivní obranu, ve kterém se explicitně odvolal na zvykové právo, konkrétně na případ Caroline.⁸⁵

⁸² Bradford, W., The duty to defend them: A natural law justification for the Bush doctrine of preemptive war, *The Notre Dame Law Review*, 2003, str. 35

⁸³ Kaufman, G., *In defense of the Bush Doctrine*, Lexington: The University Press of Kentucky, 2007, str. 1-3

⁸⁴ Ehrenberg, J., McSherry P., Sánchez R., Sayej M., *The Iraq Papers*, Oxford: Oxford University Press, 2010, str. 65

⁸⁵ Stromseth, J. Wippman D. Can might make rights?: building the rule of law after military interventions, *Rosa Brooks*, New York American Society of International Law, 2010, str. 46

3.2 Příklad Caroline

Caroline je jméno parníku, na kterém se v roce 1837 vydala skupina amerických občanů na území dnešní Kanady (tehdy ještě britské kolonie), aby pomocí dodávky zbraní podpořila tamější revoluci. Parník Caroline byl britskými jednotkami zastaven a následně zapálen před překročením americko-britských hranic. Americká strana následně zformulovala diplomatickou nótu (s jejímž obsahem následně odpovědný britský diplomat souhlasil), která ukládala straně používající sílu důkazní břemeno, jehož obsahem bylo doložení nezbytnosti vyloučení jakékoliv jiné možnosti řešení nastalé situace. Druhou podstatnou náležitostí byl prvek bezprostřednosti nebezpečí. Termín bezprostřednost v sobě v kontextu mezinárodního práva nezahrnuje pouze požadavek časový, nýbrž též věcný v podobě vysoké pravděpodobnosti, že se příslušný akt agrese uskuteční. Tyto dva požadavky však musí být doprovázeny dostatečnou mírou škody, kterou je dané ohrožení schopné způsobit. Relevanci zmíněné nóty potvrzuje aplikace těchto kritérií a odkaz na kauzu Caroline Norimberským válečným tribunálem.⁸⁶ Taftova účelová interpretace významu tohoto precedentu je založena na nutnosti zdůvodnit pravomoc státu použít sílu, pokud existuje nezpochybnitelnými důkazy prokázané a bezprostřední nebezpečí útoku, který je schopný způsobit značné škody. Tento výklad byl bezpochyby vytvořen s vidinou možnosti dokázat vývoj potenciálně nebezpečných zbraní hromadného ničení, o kterém tajné služby administrativy Spojených států informovaly. Ve svém výkladu však Taft opomíjí nezbytný prvek bezprostřednosti časové, která vylučuje jakékoliv jiné řešení problému. Význam případu Caroline však tkví v možnosti aplikování pravidel mezinárodního práva týkajících se sebeobrany pouze v případech nevyhnutelných. Tak závažný krok jako použití síly musí být proporcionální přirozeným právům každého státu, možnost předběžné sebeobrany je tedy i v rámci tohoto precedentu chápána jako naprosto extrémní řešení situace, čemuž také odpovídá přísné nastavení kritérií.⁸⁷ Spornost ospravedlnění doktríny předběžné obrany argumentací případem Caroline také zvyšuje fakt, že tato kauza proběhla před přijetím Charty Spojených národů.

⁸⁶ Yoo, J., International law and the war in Iraq, *American Journal of International Law*, Vol. 97, p. 563, July 2003, Tato kritéria byla aplikována na německou invazi Norska, kdy soud shledal tuto intervenci protiprávní, vzhledem k absenci prvku nezbytnosti.

⁸⁷ Rouillard, J., The Caroline Case: Anticipator self-defense in Contemporary International Law, *Miskolc Journal of International Law*, Vol. 1, 2004 1-5

3.3 Preemptivní obrana a Charta OSN

Výjimka z obecného zákazu unilaterálního použití síly je formulována v klíčovém článku 51 Charty OSN: „*Dojde-li k ozbrojenému útoku proti některému členu Spojených národů, nic v této chartě není na překážku přirozenému právu na individuální nebo kolektivní sebeobranu, dokud Rada bezpečnosti neučiní opatření pro zachování mezinárodního míru a bezpečnosti. Opatření, učiněná členy při výkonu tohoto práva sebeobranu, oznámí se ihned Radě bezpečnosti a nedotýkají se nikterak touto chartou stanovené pravomoci a odpovědnosti Rady bezpečnosti, aby kdykoli podnikla takovou akci, kterou považuje za potřebnou k zachování nebo obnovení mezinárodního míru a bezpečnosti.*“ Interpretace toho ustanovení vzhledem k útoku na Irák nabízí dva základní pohledy. Restriktivní⁸⁸, který chápe sebeobranu jako jedinou, značně omezenou a taxativně určenou výjimku z generálního kogentního zákazu unilaterálního použití síly. Tento pohled zároveň trvá na gramatickém výkladu článku 51, který sebeobranu připouští pouze jako odpověď na již proběhlé násilí.^{89,90,91} Restriktivní výklad je také možno podpořit argumenty historickými (okolnosti přijímání Charty OSN)⁹², systematickými a teleologickými. Princip zachování míru je totiž klíčovou hodnotou Charty OSN a potažmo důvodem samotné existence OSN.^{93,94,95,96} Článek 31, odstavec 1 Vídeňské úmluvy o smluvním právu stanoví: „*Smlouva musí být vykládána v dobré víře, v souladu s obvyklým významem, který je dáván*

⁸⁸ S Dichotomií restriktivní versus extenzivní výklad by se v tomto případě dalo polemizovat. Z hlediska znění článku 51 se spíše než o výklad restriktivní jedná o výklad adekvátní.

⁸⁹ Muerswiek, D., The American Strategy of preemptive war. American Journal of International Law, Vol. 97. str. 5

⁹⁰ Bradford, W., The duty to defend them: A natural law justification for the Bush doctrine of preemptive war, The Notre Dame Law Review, 2003, str. 9

⁹¹ Muerswiek, D., The American Strategy of preemptive war. American Journal of International Law, Vol. 97. str. 5-6

⁹² Conolly, M., Myth of preemptive self-defense, Asil Task Force Papers, Washington 2002, str. 1-2

⁹³ Bradford, W., The duty to defend them: A natural law justification for the Bush doctrine of preemptive war, The Notre Dame Law Review, 2003, str. 9-10

⁹⁴ Muerswiek, D., The American Strategy of preemptive war. American Journal of International Law, Vol. 97., str. 5-8

⁹⁵ Bradford, W., The duty to defend them: A natural law justification for the Bush doctrine of preemptive war, The Notre Dame Law Review, 2003, str. 9

⁹⁶ Muerswiek, D., The American Strategy of preemptive war. American Journal of International Law, Vol. 97., str. 5-8

výrazům ve smlouvě v jejich celkové souvislosti, a rovněž s přihlédnutím k předmětu a účelu smlouvy.“

Dalším argumentem pro restriktivní výklad může být, z hlediska právní teorie sporné, interpretační pravidlo *exceptiones sunt striktissime interpretandae*. Podle tohoto pravidla by se výjimky z obecných pravidel měly vykládat restriktivně.⁹⁷ Extenzivnější pohled je zastáván například Johnem Yoo⁹⁸, který restriktivní pohled odmítá jako formalistický a odtržený od reality. V případě respektování restriktivní interpretace by stát musel vždy čekat na reálný útok, čímž by ohrožoval životy a majetek svých občanů a zároveň ohrožoval svojí pozici suverénního aktéra mezinárodních vztahů, taková právní úprava by tedy podle Johna Yoo byla odsouzena k reálné neaplikovatelnosti. Otázka však je, zda taková úvaha není spíše argumentem *de lege ferenda*, než *de lege lata*. Možnost extenzivního výkladu Charty OSN je odůvodňována měnícími se vojenskými možnostmi a charakterem vystávajících bezpečnostních hrozeb. Ospravedlnění tohoto interpretačního postupu vychází z filosofie právní normy jako živého organismu, který se přizpůsobuje době, ve které má být aplikován. Tento pohled má své tradiční místo v oblasti konstitucionalistiky v podobě interpretační doktríny „*living constitution*“, jejíž hlavním obsahem je teze, že ústava je živý dokument, jehož obsah se bez nutnosti novelizace mění s vývojem společnosti.^{99,100,101} Zároveň je však zřejmá nutnost úzkého vymezení kroků, jež mohou právo na předběžnou sebeobranu zakládat. Podkladem pro takové vymezení může být podle Johna Yoo zejména mezinárodní zvykové právo¹⁰², konkrétněji případ Caroline. Expertní komise OSN připustila možnost předběžné obrany, když se pokusila obejít restriktivně formulovaný článek 51 Charty OSN, aby tento článek umožňoval předběžnou obranu v případě splnění kritérií vytyčených případem

⁹⁷ Melzer, F. Metodologie nalézání práva. Praha C.H. Beck. 2010. str. 148-149

⁹⁸ Yoo, J., International law and the war in Iraq, American Journal of International Law, Vol. 97,

⁹⁹ Scalia, A. A matter of interpretation. Princeton: Princeton University Press. 1997, str. 41

¹⁰⁰ Protikladné stanovisko, jehož nejznámějším protagonistou je vlivný soudce Nejvyššího soudu Spojených států amerických Antonin Scalia, se nazývá originalismus, Originalismus je založen na přísné interpretační věrnosti původnímu významu slov textu daného pramene práva.¹⁰⁰

¹⁰¹ Otázkou však je zda tato úvaha, jakkoliv správná, není spíše úvahou *de lege ferenda*.

¹⁰² Yoo, J., International law and the war in Iraq, American Journal of International Law, Vol. 97, str. 5

Caroline. Ve své zprávě panel došel k závěru, že je přípustné použití síly v případech, kdy je hrozící nebezpečí bezprostřední.¹⁰³

3.4 Válka v Iráku – legální preemptivní obrana

Abychom tedy vůbec připustili možnost, že operace Irácká svoboda byla legálním aktem preemptivní obrany, musíme přijmout tyto teze:

- 1) Význam slov použitých v právní normě je třeba chápat s ohledem na měnící se podmínky společnosti a nikoliv na jejich význam, který měly v době schválení příslušného předpisu
- 2) Termín sebeobrana ve smyslu článku 51 Charty OSN je neurčitý právní pojem, jehož význam může dotvářet zvykové právo.
- 3) Zvykové právo dotvářející pojem sebeobrana může mít své kořeny v období před schválením Charty OSN.
- 4) Preemptivní obrana je druh obrany ve smyslu článku 51 Charty OSN.

I v případě přijetí těchto tezí je třeba preemptivní obranu podrobit testu, vyplývajícího z případu Caroline, který zformuloval princip nutnosti prvku bezprostřednosti hrozícího nebezpečí a princip proporcionality použití síly. Bezprostřednost hrozícího nebezpečí obhájci legality operace chápou v důsledku technologického rozvoje značně široce, neboť útok lze provést nečekaně a rychle. Přikláním se k interpretaci, podle které je element bezprostřednosti vyžadován z toho důvodu, že hrozba, která by nebyla bezprostřední, by měla být adresována použitím síly na základě rozhodnutí Rady bezpečnosti OSN, nikoliv unilaterálně a svévolně.¹⁰⁴ Z toho pohledu vyplývá, že by zjištění, že potencionální agresor disponuje nebezpečnými vojenskými nástroji (v tomto konkrétním případě zbraní hromadného ničení) muselo bezprostředně předcházet vojenské operaci. Další podmínkou by

¹⁰³ Weiss, T., Forsythe, D., The United Nations and changing world politics, Westview Press, 2007, str. 131

¹⁰⁴ Muerswiek, D., The American Strategy of preemptive war. American Journal of International Law, Vol. 97, str. 8

pak bylo prokázat záměr takové zbraně použít. Koaliční síly však neunesly důkazní břemeno prokázání existence zbraní hromadného ničení nejen před operací Irácká svoboda, ale ani po jejím provedení, kdy disponovaly kontrolou nad územím Iráku.¹⁰⁵ Vzhledem k absenci jasných a nezpochybnitelných důkazů o tom, že by Irák disponoval zbraněmi hromadného ničení, natož se je bezprostředně chystal použít nelze operaci Irácká svoboda označit za akt sebeobrany v souladu s mezinárodním právem, ani pokud budeme posuzovat argumentaci zastánců legality operace velmi vstřícným způsobem.

4. Operace Irácká svoboda jako naplnění rezolucí Rady bezpečnosti

Další, politickými představiteli států koalice využita¹⁰⁶, možnost ospravedlnění operace Irácká svoboda tkví v argumentaci, že se jednalo o naplnění rezolucí vydaných Radou bezpečnosti OSN. Vojenskou intervenci prizmatem této teorie nelze chápat jako řešení odpovídající na časově izolované porušování mezinárodního práva Saddámem Husajnem, naopak je nutné ho pojímat jako nevyhnutelné vyústění a faktickou exekuci závěru, které ve svých rezolucích Rada bezpečnosti předpokládala. Z hlediska teoreticko-právního jsou rezoluce legislativní akty sui genesis¹⁰⁷, značným problémem při jejich aplikaci je absence jednoznačné právní úpravy, která by rezoluce vymezovala podobným způsobem, jakým jsou mezinárodní smlouvy regulovány Vídeňskou úmluvou o smluvním právu. Další problémy plynou z omezeného vlivu právních aspektů na formulaci rezolucí, které mívají svým jazykem a formou spíše podobu politického aktu s právní relevancí. Gramatický výklad rezolucí je pak znesnadněn existencí šesti rovnocenných jazykových mutací každé rezoluce, což způsobuje vyšší vhodnost výkladu teleologického. I přes snahu americké administrativy o přijetí rezolucí, které by bezprostředně po 11. září 2001 obecně usnadnily boj s terorismem, zůstala Rada bezpečnosti v tomto ohledu nečinná. Po tomto neúspěchu se aktivita amerických diplomatů zaměřila k vyjednání přijetí rezoluce, která by znovu zhodnotila a přezkoumala již vydané předchozí rezoluce týkající se Iráku a vytýčila možný postup v případě pokračující

¹⁰⁵ K tomuto závěru došla i vyšetřovací komise amerického Senátu
<<http://intelligence.senate.gov/press/record.cfm?id=298775>>

¹⁰⁶ Stanovisko Lorda Goldsmithe k legalitě operace Irácká svoboda,
<<http://www.guardian.co.uk/world/2003/mar/17/iraq2>>

¹⁰⁷ Sonnenfeld, R., *Resolution of the United Nations Security Council*, Dodrecht Marinus Nijhoff Publishers 1988, str. 13

neochoty iráckého režimu formulované požadavky plnit. Tato snaha vyústila v přijetí rezoluce 1441, jejíž hlavním obsahem bylo konstatování zásadního porušení (*material breach*) rezoluce 687 vydané 3. května 1991 po konci války v Perském zálivu. Z rezoluce 1441 Iráku vyplývala povinnost odzbrojení v oblasti chemických a biologických zbraní, jakožto i zbraní balistických s dosahem vyšším nežli 150 km. Význam rezoluce 678 však nelze zcela pochopit bez krátkého seznámení s předchozími rezolucemi týkající se problematiky Iráku. Již v roce 1990 byla v návaznosti na anexi Kuvajtu ze strany Iráku vydána rezoluce 660, která tento akt násilí odsoudila a požadovala okamžité zastavení vojenských operací a stažení iráckých sil z Kuvajtu. Nerespektování těchto požadavků vyústilo ve schválení rezoluce 661, která na Irák uvalila ekonomické sankce a rezoluce 662, která deklarovala ilegalitu anexe Kuvajtu a znovu vyzvala iráckou vládu o stažení z kuvajtského území. Na rezoluci 662 navazovalo vydání dalších pěti po sobě jdoucích rezolucí, které popisují jednotlivé aspekty ilegality iráckého jednání. Rezoluce 678 pak shrnuje požadavky předchozích rezolucí a poskytuje Iráku „poslední možnost“ ke spolupráci, při neuposlechnutí pak autorizuje státy spolupracující s kuvajtskou vládou použít „všechny nezbytné prostředky nutné k zajištění míru a bezpečnosti“. Po následném neuposlechnutí pak koalice formálně složená ze 43 států, v čele se Spojenými státy, zahájila útok na irácké jednotky. Tento útok pak z hlediska mezinárodního práva nastolil otázku, zda bylo použití síly legální a konzistentní s formulací rezoluce 678, která tyto státy zmocňoval použít „všechny nezbytné prostředky“ vedoucí k donucení Iráku jednat v souladu s již přijatými rezolucemi. Vzhledem ke zcela výjimečnému postavení, které použití síly v rámci moderního mezinárodního práva bezpochyby má, je kontroverzní autorizaci k jejímu použití formulovat takto extenzivně a implicitně. Tato implicitnost v jazyku rezolucí Rady bezpečnosti je některými chápána jako úmyslný prvek, který přenáší zodpovědnost z Rady bezpečnosti na jednotlivé státy, přičemž jim nechává volné pole působnosti, pokud jsou jejich kroky v souladu s cíly, které jsou v příslušných rezolucích a Chartě OSN vyjádřeny. V případě souhlasu Rady bezpečnosti jako celku s konkrétním postupem daných států může být použití sankcí, v tomto případě síly, *ex post* schváleno. Dikce rezoluce 678 není jasná ani ve vymezení relevantního území, šíře ani intenzity a smyslu potenciálního použití síly, gramatický výklad formulace „znovunastolení míru“ by nasvědčoval limitaci takového zásahu ve smyslu nastolení *statu quo ante bellum*, systematický a zejména teleologický výklad přihlížející k obsahu Charty OSN by napovídal oprávnění širšímu, neboť cílem je bezpochyby zajištění míru a bezpečnosti v delším časovém horizontu, nikoliv pouze v krátkém období po válce. Taková interpretace by pak podle mě opravňovala intervenující stát k zásahům do lokálního státního uspořádání, což by se také a

maiori ad minus dalo odvodit ze samotného použití vojenské síly, které představuje z hlediska mezinárodního práva zásah nejvyšší intenzity. Iráku bylo také vytknuto nesplnění válečných reparací vzhledem ke Kuvajtu.

Rezoluce 1441 formulovala požadavek odtajnění zbrojních programů a umožnění přístupu mezinárodním inspektorům. Po neochotě Husajnova režimu se takto striktně formulovaným požadavkům podřídit, nastala v rámci Rady bezpečnosti patová diplomatická situace, během které zástupci Francie hrozili použitím práva veto, proti jakékoliv rezoluci, která by na základě irácké neochoty podřídit se požadavkům rezoluce 1441 autorizovala použití síly.¹⁰⁸ Východiskem z této situace byla doktrína vypracovaná britským ministrem spravedlnosti Goldsmithem, která byla postavena na premise legality použití síly vyplývající z nenaplnění znění rezolucí 678, 687 a 1441 vydaných Radou bezpečnosti OSN, která ve své chartě v kapitole V. možnost použití síly za účelem znovunastolení mezinárodního míru a bezpečnosti připouští.¹⁰⁹ Iráku byla podle Goldsmithova memoranda dána ve formě rezoluce 1441 dostatečná možnost, aby odstranil podstatné porušení rezoluce 687, které znovu oživuje autorizaci síly vyjádřené v rezoluci 678. Použití síly bylo také podle Goldsmitha předvídatelné, vzhledem k tomu, že rezoluce 1441 obsahovala hrozbu „vážných důsledků“. Nenaplnění podmínek odzbrojení obsažených v rezoluci 1441 pak dále podle Rady bezpečnosti představovalo další podstatné narušení (v tomto případě rezoluce 1441). Tato „podstatná porušení“ rezolucí 687 a 1441 tak podle Goldsmitha samy o sobě znovu obnovily autorizaci použití síly, jelikož nutnost přijetí další rezoluce povolující použití síly nebylo v rezoluci 1441 předvídáno.

Institut „podstatného porušení“ je z hlediska reálného významu rezolucí Rady bezpečnosti OSN klíčovým prvkem, neboť stanovuje standard nedodržení rezoluce v intenzitě, která umožňuje mezinárodnímu společenství požit sankce. Vídeňská smlouva o smluvním právu uvádí, že „podstatné porušení smlouvy“ spočívá v porušení ustanovení, „*kteřé je podstatné pro plnění předmětu a účelu smlouvy.*“ Smluvní vztah podle rezoluce 687 vychází z příměří, které mezi sebou uzavřeli na jedné straně Irák a na druhé Kuvajt a konkrétně nespécifikované státy, které s Kuvajtem spolupracovaly. Tento quasi smluvní vztah

¹⁰⁸ Hoder, L., Operace Irácká svoboda dle rezolucí Rady bezpečnosti OSN, Brno:Právnická fakulta Masarykovy univerzity v Brně, str. 30

¹⁰⁹ Hoder, L., Operace Irácká svoboda dle rezolucí Rady bezpečnosti OSN, Brno:Právnická fakulta Masarykovy univerzity v Brně, str. 31

existující mezi státy aktivní ve válce v Perském zálivu a Irákem tak částečně obchází výlučná působnost Rady bezpečnosti. Tomuto extenzivnějšímu výkladu by také odpovídalo již zmiňované nekonkrétní vymezení oblasti, ve které se smí síla použít. Při nejednoznačnosti výkladu gramatického je nezbytné přikročit k dalším výkladovým metodám, v našem případě je podle mě klíčová argumentace *e ratio legis*. Konkrétní výkladovou metodou pak bude subjektivní historická interpretace. Tato interpretační metoda bývá kritizována ve vztahu k výkladu běžných zákonů legislativou, jelikož ani například důvodová zpráva nemůže spolehlivě zdůvodnit, proč každý jednotlivý zákonodárce hlasoval tak, jak hlasoval.¹¹⁰ V takovém případě je pak i podle mého názoru vhodnější historická interpretace objektivní, která interpretuje význam slov, takovým způsobem, jaký byl v době schválení daného zákona běžný. Vzhledem k relativně nízkému počtu členů Rady bezpečnosti a existenci záznamu z jednání Rady bezpečnosti tyto námitky odpadají. Význam rezoluce 1441 tedy budu vykládat podle smyslu, které mu státy, které na hlasování v Radě bezpečnosti participovaly, přikládaly. Tento smysl můžeme spolehlivě rekonstruovat na základě záznamu z jednání Rady bezpečnosti 4644¹¹¹, během kterého byla rezoluce 1441 schválena. Zástupce Spojených států amerických Negroponte se vyjádřil více než jasně, jednoznačně vyloučil, že rezoluce 1441 automaticky opravňuje kohokoliv k použití síly, či že obsahuje skryté mechanismy „spouštějící autorizaci použití síly“ („*trigger mechanism*“). Negroponte dále poznamenal, že v případě neochoty Iráku dostát svým povinnostem, které jí rezoluce 1441 ukládá a neschopnosti Rady bezpečnosti účinně jednat, rezoluce 1441 nikomu nezabraňuje vykonávat svoje právo na sebeobranu. Negroponte tedy explicitně vyjádřil, že rezoluce 1441 nekonstituuje autorizaci k použití síly. Ve stejném duchu se vyjádřil i zástupce Velké Británie Jeremy Greenstock. Mexický zástupce Aguilar Zinser pak prohlásil, že pokud Irák nebude plnit své povinnosti, o dalším postupu bude opět rozhodovat Rada bezpečnosti. Podle zástupce Ruské federace Sergeje Lavrova je nejpodstatnějším prvkem přijaté rezoluce odvrácení bezprostředního nebezpečí vypuknutí války, rezoluce 1441 podle něj otevírá cestu k mírovému řešení, které je hlavním důvodem existence celé Organizace spojených národů. Nejexplicitněji se zřejmě vyjádřil zástupce Sýrie Faysal Mekdad, který prohlásil, že Sýrie hlasovala pro přijetí rezoluce po opakovaném formálním ujištění ze strany Spojených států, Velké Británie, Francie a Ruska, že tato rezoluce nebude použita jako právní základ útoku na Irák. Opačný názor, který byť jen připouštěl interpretovat rezoluci 1441, jako autorizaci

¹¹⁰ Melzer, F., Metodologie nalézání práva. Praha C.H. Beck. 2010. str. 118-120

¹¹¹ Jednání rady bezpečnosti 4644,
< http://www.undemocracy.com/securitycouncil/meeting_4644>

použití síly během jednání nezazněl. Systematický i historický výklad jasně vyvracejí tezi, že rezoluci 1441 lze interpretovat jako autorizaci k použití síly.

Závěr

Ve své práci jsem se zaměřil především na kritickou analýzu třech argumentačních linií, podle kterých bylo možné operaci Irácká svoboda označit za legální. První z nich bylo ospravedlnění války pomocí aplikace doktríny humanitární intervence. I pokud přijmeme tezi, že humanitární intervence obecně nemusejí být v rozporu s mezinárodním právem a zároveň přijmeme kritéria humanitární intervence, které stanovil zastánce války v Iráku Fernando Tesón, nemůže dojít k jinému závěru, než že operace Irácká svoboda humanitární intervencí nebyla.

Druhá argumentační linie vycházela z použití doktríny preemptivní obrany. Samotný koncept preemptivní obrany je z hlediska mezinárodního veřejného práva kontroverzní a lze nalézt kvalitní argumenty pro jeho obecné zamítnutí. I pokud však akceptujeme preemptivní obranu jako principiálně legální, dále akceptujeme kritéria jejich posouzení, která stanovili obhájci tohoto postupu (test vycházející z kauzy Caroline), musíme zejména z důvodu absence prvku bezprostřednosti argumentaci doktrínou preemptivní obrany odmítnout.

Třetí argumentační linie vychází z označení operace Irácká svoboda za exekuci závěrů rezolucí Rady bezpečnosti OSN a tím pádem použití síly, které je v souladu s Chartou OSN. Tato argumentace je však založen na velmi extenzivním gramatickém výkladu příslušných rezolucí. Pokud použijeme sofistikovanější výkladové metody, jako například subjektivní historickou interpretaci, musíme dojít k závěru, že rezoluce Rady bezpečnosti žádnou autorizaci k použití síly neposkytují.

Sebekriticky musím přiznat, že před podrobnějším seznámením s problematikou regulace války mezinárodním právem veřejným jsem měl intuitivní dojem, že operace Irácká svoboda musí být legální. Tento názor byl ovlivněn mým souhlasem s neokonzervativní intervenční Bushovou doktrínou, kterou považuji za jediný účinný způsob šíření demokracie a lidských práv. Cílem této práce tedy původně bylo demonstrovat, proč byla operace Irácká svoboda z hlediska mezinárodního práva legální. Při posuzování složitějšího problémů s tak úzkou vazbou na politickou realitu je jistá míra neobjektivnosti téměř nevyhnutelná.

Ve snaze najít přesvědčivou argumentaci ve prospěch legality války v Iráku jsem se tak pokusil podrobně analyzovat všechny *prima facie* racionální argumenty zastánců intervence. Po detailnějším seznámení s oborem mezinárodního práva a argumentací odpůrců a zastánců

této operace jsem však došel k závěru, že žádné racionální důvody pro prohlášení operace Irácká svoboda za legální nalézt nelze. Jak v politickém tak akademickém prostředí panuje ohledně tohoto postoje velmi široký konsenzus, ze kterého jsem svojí prací nevykročil.

Použitá literatura:

Periodická literatura:

BRADFORD, W., The duty to defend them: A natural law justification for the Bush doctrine of preemptive war, *The Notre Dame Law Review*, 2003, s. 77

BURNHAM, G., DOOCY, S., The Human Cost of the War in Iraq, mortality study, Bloomberg School of Public Health, John Hopkins University, 2006, s. 25

DELAHUNTY, J., and YOO, J., The 'Bush Doctrine: Can preventive war Justified?. *Harvard Journal of Law and Public Policy*, Vol. 32, 2009, s. 24

FIXDAL, M., Humanitarian intervention and Just War, *Mershol International Studies review*, 42, 1998, s. 29

MUERSWIEK, D., The American Strategy of preemptive war. *American Journal of International Law*, Vol. 97, 2003 15 stran

NARDIN, T., Humanitarian Imperialism: Response to "Ending Tyranny in Iraq", *Ethics & International Affairs*, Volume 19.2 (Summer 2005), s. 6

ROTH, K., War in Iraq: not a humanitarian intervention, *Human Rights Watch World Report*, 2004, s. 14

ROUILLARD, J., The Caroline Case: Anticipator self-defense in Contemporary International Law, *Miskolc Journal of International Law*, Vol. 1, 2004, s. 16

SHAPIRO, M., Iraq: The Shifting Sands of Preemptive Self-Defense, *American Journal of International Law*, 2003, s. 15

SCHEFFER, D., Beyond Occupation Law, *American Journal of International Law*, 2003, s. 11

TESÓN, A., Ending Tyranny in Iraq, *Ethics & International Affairs*, Volume 19.2, 2005, s. 20

YOO, J., International law and the war in Iraq, *American Journal of International Law*, Vol. 97, p. 563, July 2003, s. 30

Neperiodická literatura:

- BENVENISTI, E., The International law of occupation, Princeton: Princeton University Press, 2005, s. 217
- CODEVILLA, A., No Victory, No peace, Lanham: Rowman and Littlefield Publishers, 2005, s. 191
- ČEPELKA, Č., ŠTURMA P., Mezinárodní právo veřejné Praha: Eurolex Bohemia, 2003, s. 761
- EHRENBERG, J., MCSHERRY, P., Sánchez R., Sayej M., The Iraq Papers, Oxford: Oxford University Press, 2010, s. 704
- GERLOCH, A., Teorie práva, Dobrá Voda: Nakladatelství Aleš Čeněk, 2001, s. 299
- HENDERSON, C., Understanding International law, Cambridge: Wiley-Blackwell, 2010, s. 488
- HODER, L., Operace Irácká svoboda dle rezolucí Rady bezpečnosti OSN, Brno: Právnická fakulta Masarykovy univerzity v Brně, Vedoucí diplomové práce: prof. JUDr. Dalibor Jílek CSc., s. 65
- HOLZGREFE, J.L., (ed), KEOHANE R.O.(ed), Humanitarian intervention ethical, legal and political dilemmas, Cambridge: Cambridge University Press, 2003, s. 336
- CHESTERMAN, S., Just war or peace? Humanitarian intervention and International law, Oxford: Oxford University Press, 2001, s. 299
- JANŽEKOVIČ, J., The use of force in humanitarian intervention: morality and practicalities, Aldershot: Ashgate Publishing Limited, s. 145
- JOACHMISTEROVÁ, H., Zábranná („Pre-emptive) sebeobrana jako mezinárodněprávní hádanka, Brno: Právnická fakulta Masarykovy univerzity v Brně, 2007, 86 s. Vedoucí diplomové práce: prof. JUDr. Dalibor Jílek, CSc.
- KAUFMAN, G., In defense of the Bush Doctrine, Lexington: The University Press of Kentucky, 2007, s. 254
- KÜHN, Z., Aplikace práva ve složitých případech, Praha: Karolinum, 2001, s. 419
- MALANCZUK, P., Akehursts modern introduction to international law, London: Routledge, 2004, s. 449
- MELZER, F., Metodologie nalézání práva. Praha C.H. Beck. 2010, s. 276
- SCALIA, A., A matter of interpretation. Princeton: Princeton University Press, 1997, s. 138

SHAPIRO, I., Morální základy politiky, Praha: Karolinum, 2003, s. 239

STAHN, C., Jus post bellum: Towards a Law of Transition from Conflict to Peace, Hague: Asser Press, 2008, s. 220

STROMSETH, J., WIPPMAN, D., Can might make rights?: building the rule of law after military interventions, Rosa Brooks, New York American Society of International Law, 2010, s. 414

SONNENFELD, R., Resolution of the United Nations Security Council, Dodrecht Marinus Nijhoff Publishers 1988, s. 691

WEISS, T., FORSYTHE, D., The United Nations and changing world politics, Westview Press, 2007, s. 480

Smlouvy a právní akty:

Coalition provisional authority regulation, number 1.

<http://www.iraqcoalition.org/regulations/20030516_C_PAREG_1_The_Coalition_Provisional_Authority_.pdf>

Haagská úmluva o zákonech a obyčejích pozemní války

<http://avalon.law.yale.edu/20th_century/hague04.asp>

Charta Organizace spojených národů

<http://www.lexdata.cz/web/sb_free.nsf/citace/30_1947_Sb.?opendocument>

Rezoluce Evropského parlamentu Situace v Iráku

<http://www.europarl.europa.eu/omk/omnsapir.so/pv2?PRG=CALDOC&FILE=030130&LANGUE=EN&TPV=PROV&LASTCHAP=10&SDOCTA=5&TXTLST=1&Type_Doc=FIRST&POS=1&textMode=on>

Rezoluce rady bezpečnosti OSN 662

<<http://www.unhcr.org/refworld/docid/3b00f13750.html>>

Rezoluce rady bezpečnosti OSN 678

<<http://www.worldpress.org/specials/iraq/unscr678.htm>>

Rezoluce rady bezpečnosti OSN 687

<<http://www.mideastweb.org/687.htm>>

Rezoluce rady bezpečnosti OSN 1441

<<http://www.un.org/Depts/unmovic/documents/1441.pdf>>

Vídeňská úmluva o smluvní právu

<<http://smsjm.vse.cz/wp-content/uploads/2008/10/mp5.pdf>>

Všeobecná deklaráce lidských práv
<<http://www.voiceofvictims.org/webpages/Czech/Czech.pdf>>

Elektronické dokumenty:

Goldsmith, P., A case for war
<<http://www.guardian.co.uk/world/2003/mar/17/iraq2>>

Green, L., Legal positivism, Stanford Encyclopedia of philosophy
<<http://plato.stanford.edu/entries/legal-positivism/>>

Katzman, K., The Kurds in Post-Saddam era, CRS Report for Congress, 2005
<<http://fpc.state.gov/documents/organization/44128.pdf>>

Marmor, A., The nature of law, Stanford Encyclopedia of Philosophy
<<http://plato.stanford.edu/entries/lawphil-nature/>>

Jednání rady bezpečnosti číslo 4644
<http://www.undemocracy.com/securitycouncil/meeting_4644>

Saddam Hussein: crimes and human rights abuses, London: Foreign and Commonwealth office London, 2002
<<http://image.guardian.co.uk/sys-files/Guardian/documents/2002/12/02/hrdossierenglish.pdf>>

Opinion Research Bussines study, Iraq casualties
<http://www.opinion.co.uk/Newsroom_details.aspx?NewsId=120>

Zpráva vyšetřovací komise Senátu Kongresu Spojených států amerických, zbraně hromadného ničení
<<http://intelligence.senate.gov/press/record.cfm?id=298775>>

Odkazy na internetové zdroje byly zkontrolovány 14.5. 2010

Příloha, projekt práce

Válka v Iráku - bellum iustum?

Ve své bakalářské práci bych se chtěl zaměřit na téma souladu americké vojenské intervence v Iráku v roce 2003 s mezinárodním právem. Reflexe legality války v Iráku je bohužel vedena většinou z ideologických pozic, já se zaměřím na východiska plynoucí z analýzy konkrétních pramenů mezinárodního práva a na otázku, zda je vůbec možné nalézt konkrétní a jednoznačné řešení tohoto sporu. Tento konflikt nejprve zasadím do širšího kontextu deskripce vývoje úpravy práva válečného mezinárodním právem (včetně základních doktrinárních přístupů) a shrnutím obsahu základních relevantních dokumentů (Haagské úmluvy válečného práva, Ženevské úmluvy, Charty OSN), dále zpracuji otázku vztahu legality a legitimacy války jako způsobu řešení mezinárodních sporů. V další části bych se chtěl zaměřit na legalitu samotného zahájení války s přihlédnutím zejména k článku 51 Charty OSN a relevantním rezolucím (660,678 – týkající se předchozí války v Perském zálivu, kterými také americká strana argumentovala, 1441- týkající se inspekce v Iráku), jakožto i na způsob argumentace administrativy USA a Velké Británie a jejich názorové protistrany (NGO, oficiální stanovisko většiny států OSN), klíčový bude zejména rozbor práva na sebeobranu, práva preventivního útoku a jeho limitů. Bude nezbytné definovat roli OSN, zejména Rady bezpečnosti v mezinárodním bezpečnostním systému ve vztahu k mému tématu. V další části zanalyzuji samotný průběh války v Iráku z hlediska míry dodržování mezinárodního práva (zejména Ženevských konvencí). Dále bych chtěl rozebrat působnost a pravomoci Mezinárodního trestního tribunálu a jeho aktivitu v souvislosti s válkou v Iráku. Ve čtvrté části popíšu nejdůležitější pravidla pro okupaci cizího území a závazky plynoucí z mezinárodního práva pro okupující stát vzhledem k obyvatelům okupovaného území a odpovím na esenciální otázky týkající se okupace: jaký je vztah okupující mocnosti k vnitrostátnímu právu okupované země, jaká je povinnost jedné z válečných stran vůči svým válečným zajatcům v období po skončení války (a jak jsou tyto pojmy definovány), jak je upravena otázka správy okupovaného území a závěry ke kterým dospěji, porovnáám s reálnou situací v Iráku. V páté části se pokusím o komparaci války v Iráku s jinými americkými vojenskými intervencemi na sklonku 20. století a počátku 21. století z hlediska dodržování pravidel mezinárodního práva a pokusím se najít důvody odlišné reflexe těchto konfliktům

oproti druhé válce v Iráku a odpovědět na otázku, zda je tato diference způsobena nižším standardem v respektování mezinárodního práva či jinými vlivy. Nakonec bych se chtěl zamyslet nad limity mezinárodního práva v dnešním světě a nad otázkou, zda válka v Iráku bude pro mezinárodní právo převratným momentem a zda celé paradigma mezinárodního práva do dostatečné míry reflektuje vývoj mezinárodních vztahů v posledních dvou desetiletích. Kvůli již zmíněné kontroverznosti mého tématu jsou názory na legalitu americké intervence v Iráku značně polarizované a i odborné texty vykazují vysokou míru ideologického zabarvení a interpretace klíčových pramenů se v podání těchto autorů někdy podobá tzv. „advokátské interpretaci“, z důvodů co nejvyšší vyváženosti budu tedy pracovat s texty pocházející z obou názorových táborů a konkrétní informace se budu snažit ověřit i z dalších zdrojů.

Struktura práce:

- 1) Válka v mezinárodním právu
- 2) Zahájení války v Iráku, legalita a legitimita
- 3) Průběh války v Iráku z hlediska mezinárodního práva
- 4) Okupace Iráku a její soulad s mezinárodním právem
- 5) Komparace války v Iráku s jinými ozbrojenými konflikty (Válka v Perském zálivu, Kosovo, Panama, Afghánistán)
- 6) Limity mezinárodního práva ve světle války v Iráku

Literatura:

- Malenovský J., Mezinárodní právo veřejné, 1998
Šturma P, Čepelka Č., Mezinárodní právo veřejné, 2003
Kelsen H., Principles of International law, 2003
Oppenheim L., Lauterpach H., International law, 1980
Oppenheim L., Válka a neutralita, 1925
Glennon M.J.: Limits of Law, Prerogatives of Power: Interventionism After Kosovo , 2001
Hensel M., The law of armed conflicts: constraints on the contemporary use of force, 2007
McGoldrick D., From 9-11 to the Iraq War, international law in the age of complexity, 2004
McWhinney E., The terrorist attacks and the invasion of Iraq in contemporary international law,

Aloysius P., Jurisdiction a compliance in recent decision of the International Court of justice, 2007

Comprehensive report of the special advisor to the DCI on Iraq's WMD [online]. Central Intelligence Agency, 2004

Jouannet E., Universalism and imperialism: the true-false paradox of international law, 2007

Duncan E., Preventive war and International law after Iraq, 2003

Bellamy A., International law and the war with Iraq, 2005

O' Connel M. E., The myth of preemptive Self-Defence, 2002
(<http://www.asil.org/taskforce/oconnell.pdf>)

Joch R., Proč právě Irák, 2003

Rousseau E., Le droit de conflicts armé, 1983

Charta OSN

Vídeňská úmluva o smluvním právu

Ženevské úmluvy na ochranu obětí války

Ženevská úmluva o zacházení se zajatci

Římský statut mezinárodního trestního tribunálu

United Nations Department of public informations, Basic facts about united Nations, 2000

Iraq Liberation act, 1998

US Army Field Manual